

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ANNELERDE KAYGI DÜZEYİ VE EVLİLİK DOYUMUNUN EBEVEYN
ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGILARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

BURCU SAYGIDEĞER DEMİR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK

(Çukurova Üniversitesi)

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Şükrü UĞUZ

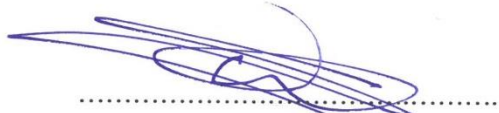
Jüri Üyesi: Prof. Dr. Bekir Aydın LEVENT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN, 2017

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

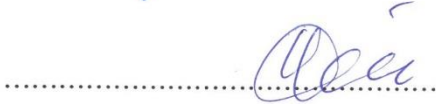
201410070 numaralı öğrencimiz olan **Burcu Saygıdeğer Demir** tarafından hazırlanan “**Annelerde Kaygı Düzeyi ve Evlilik Doyumunun Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algıları Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi**” başlıklı bu tez çalışması jürilerimiz tarafından oy birliği ile **Psikoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üniv. Dışı - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK
 (Çukurova Üniversitesi)

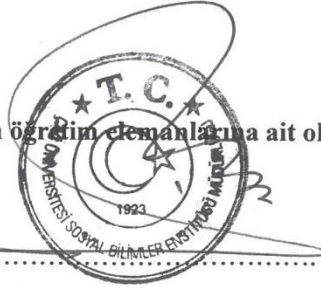

Üniv. İçi - Jüri Üyesi: Prof. Dr. Şükrü UĞUZ

Üniv. İçi - Jüri Üyesi: Prof. Dr. Bekir Aydın LEVENT

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

14 / 04 / 2017

Doç. Dr. Murat KOÇ
 Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ETİK BEYANI

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
  - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
  - Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
  - Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
  - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,
- bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. .... / .... / 20...

İMZA

Adı Soyadı

ÖZET**ANNELERDE KAYGI DÜZEYİ VE EVLİLİK DOYUMUNUN EBEVEYN
ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGILARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ****Burcu SAYGIDEĞER DEMİR****Yüksek Lisans Tezi, Psikoloji Anabilim Dalı****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK****(Çukurova Üniversitesi)****Nisan 2017, 71 Sayfa**

Bu çalışmanın amacı, annelerin kaygı düzeyi ve evlilik doyumunun ve bazı sosyodemografik özelliklerinin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarına etkisini incelemektir.

Araştırmanın örneklemini, Adana İli Seyhan ilçesine ait iki özel okul velileri (anneleri) oluşturmaktadır.

Araştırma verileri, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği, sürekli kaygı ölçeği, evlilik yaşam ölçeği ve sosyodemografik bilgi formu kullanılarak elde edilmiştir.

Araştırmanın sonucunda ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısıyla evlilik doyumu arasında herhangi bir ilişki bulunmazken, sürekli kaygı durumu ile annelerin ebeveynlik konusunda kendilik algısı arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeğinin ve bazı alt boyutlarının bazı sosyodemografik değişkenlerden etkilendiği ortaya konulmuştur. Ayrıca annelerin ebeveynlik rolünden aldıkları doyumun kaygı düzeyinden ve incelenen hiçbir sosyodemografik değişkenden etkilenmediği çalışma bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, sürekli kaygı, evlilik yaşamı.

ABSTRACT**THE EVALUATION OF THE EFFECTS OF ANXIETY LEVEL AND
MARRIAGE SATISFACTION AT MOTHERS ON THE SELF PERCEPTION
OF PARENTAL ROLE****Burcu SAYGIDEGER DEMİR****Assertation Thesis, Psychology Department****Consultant: Asst. Prof. Soner ÇAKMAK****(University of Cukurova)****April 2017, 71 pages**

The aim of this study is to examine the level of mothers' anxiety and the effect of marital satisfaction and self-perception on the parental role of some sociodemographic characteristics.

The sample of the research consists of two private schools mothers belonging to the province of Seyhan in Adana.

Survey data were obtained using self-perception of parental role scale, trait anxiety scale, marital life scale and demographic information form.

As a result of the research, there was no relationship between marital satisfaction with respect to self-perception of parental role, it has been found that there is a positive relationship between the state of trait anxiety and the self-perception of parents about parenting. The self-perception scale and some sub-dimensions of the parental role were affected by some sociodemographic variables. They are also among the levels of satisfaction anxiety they receive from the parenting role of mothers and the study findings in which no sociodemographic variables examined are affected.

Keywords: Self-perception of parental role, persistent anxiety, marriage life.

ÖNSÖZ

Öncelikle bu çalışmanın gerçekleşmesinde en büyük katkıyı sağlayan katılımcı annelere teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmalarım boyunca yardımlarını esirgemeyen ve beni yönlendiren danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Soner ÇAKMAK'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Ayrıca çalışmalarım konusunda beni yönlendirip destek olan ve istatistik çalışmalarında büyük yardımı dokunan Doç. Dr. Hakan DEMİRHİNDİ'ye ve yine çalışmam konusunda her zaman yanımda olan değerli hocam Atanur AKAR'a ayrıca beni yüksek lisans yapmaya teşvik eden değerli arkadaşım Suat KILIÇARSLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans aşamasında bana sabır gösteren, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli eşim Fatih DEMİR'e ve hayatımın anlamları güzel kızlarım Simay ve Melis DEMİR'e, zor günlerimde hep yanımda olan beni bu günlere getiren sevgili babam Sehim Güney SAYGIDEĞER'e, ve sevgili annem Saadet DEMİRÖRS SAYGIDEĞER'e sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Burcu SAYGIDEĞER DEMİR

Adana, 2017

KISALTMALAR

ERKA: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

EY: Evlilik Yaşamı

SK: Sürekli Kaygı

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Örnekleme grubunun sosyodemografik özelliklere göre dağılımı.....	26
Tablo 2. Örnekleme uygulanan ölçek ve alt ölçek puanlarına ilişkin bazı istatistiksel veriler.....	27
Tablo 3. ERKA Rol doyumu alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları.....	28
Tablo 4. ERKA Yeterlilik alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları.....	29
Tablo 5. Yeterlilik puanlarının annelerin kardeş sayıları arasındaki farklılık düzeyleri	30
Tablo 6. ERKA Yatırım alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları.....	31
Tablo 7. ERKA Rol dengeleme alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları.....	32
Tablo 8. Rol dengeleme puanlarının annelerin meslekleri arasındaki farklılık düzeyleri	33
Tablo 9. ERKA toplam puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları	34
Tablo 10. ERKA toplam puanlarının annelerin meslekleri arasındaki farklılık düzeyleri	35
Tablo 11. Ölçekler arasında korelasyon analizi.....	35

ŞEKİLLER LİSTESİ

- Şekil 1. Annenin kardeş sayısına göre ERKA ve alt ölçeklerinin puan dağılımları..... 36
- Şekil 2. Annenin mesleğine göre ERKA ve alt ölçeklerinin puan dağılımları 37
- Şekil 3. Çocuğun yaş grubuna göre ERKA ve alt ölçeklerinin puan dağılımları 37

EKLER LİSTESİ

Ek A. Sosyodemografik Bilgi Formu	52
Ek B. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA).....	53
Ek C. Sürekli Kaygı Ölçeği	55
Ek D. Evlilik Yaşamı Ölçeği	56
Ek E. Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu	57

İÇİNDEKİLER

ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
TABLolar LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
EKLER LİSTESİ	X

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın amacı	3
1.2. Araştırmanın problemi	4
1.2.1. Araştırmanın hipotezleri	4
1.3. Araştırmanın önemi.....	5
1.4. Sayıtlılar	6
1.5. Sınırlılıklar	6
1.6. Tanımlar	7

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ebeveyn öz yeterliğinin gelişimi.....	9
2.2. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	9
2.2.1. Kendilik algısını belirleyen işlevler.....	10
2.2.2. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısının Ebeveyn Tutumlarına Etkisi ...	11
2.2.3. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısının Çocuklardaki İşlevleri.....	11
2.2.4. ERKA ve Öz Yeterlik İle İlgili Yapılan Çalışmalar.....	12

2.3.	Kaygı (Anksiyete)	15
2.3.1.	Durumluk-Sürekli Kaygı.....	15
2.3.2.	Kaygı ile İlgili Yapılan Çalışmalar	16
2.4.	Evlilik Doyumu.....	17
2.4.1.	Evlilik nedir?.....	17
2.4.2.	Evlilik Doyumu ve Psikolojik Sağlık.....	18
2.4.3.	Evlilik Doyumu ve Ebeveynlik.....	18
2.4.4.	Evlilik Doyumu ile İlgili Yapılan Çalışmalar	19

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1.	Araştırmanın Modeli.....	21
3.2.	Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	21
3.3.	Veri Toplama Araçları	22
3.3.1.	Araştırmanın Etiği.....	22
3.3.2.	Sosyodemografik Bilgi Formu.....	22
3.3.3.	Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği.....	22
3.3.4.	STAI Sürekli Kaygı Ölçeği.....	23
3.3.5.	Evlilik Yaşam Ölçeği	24
3.4.	Veri Toplanması ve İstatistiksel Analiz.....	24

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.	BULGULAR.....	25
----	---------------	----

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.	TARTIŞMA VE YORUM.....	38
----	------------------------	----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.	Sonuç.....	44
------	------------	----

6.2. Öneriler	45
KAYNAKLAR	46
EKLER.	52
ÖZGEÇMİŞ	58

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Ebeveyn tutumları, ebeveyn öz yeterlilik algısı ve bunların çocukların davranışlarına etkisini inceleyen çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Öz yeterliliğin veya ebeveynliğe ilişkin kendilik algısının önem kazanması, ebeveynlik uygulamalarıyla direk ilişkisi bulunduğundan, dolayısıyla ebeveyn-çocuk ilişkisini etkilemesinden ve çocukların benlik gelişimine katkısı olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu araştırmada annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını etkilediği düşünülen faktörlerden bazıları incelenecektir. Bu çalışma, bu alanda bilimsel literatüre katkıda bulunacak, aynı zamanda annelerin annelikleri konusundaki kendilik algılarını ve belki de annelikleri konusundaki eksik yanları ortaya koyacağı için araştırmayı seven, kişisel gelişime önem veren, ilgili ebeveynlere bu konuda ışık tutacaktır. Annelerin kendilerine yönelik algısını ve tutum incelemelerini artıracak, belki de ebeveynlik rollerinde kalite sağlayacaktır. İyi ebeveynlik tutumları sergileyen annelerin yaşamın birçok alanında başarılı (evlilik, iş gibi), özgüveni yüksek, huzurlu bireyler olacaklardır. Aynı zamanda yetiştirdikleri çocuklar da bu olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisinden fayda görecek, böylece psikolojik olarak sağlıklı bireyler yetişecektir.

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, öz yeterlik, öz yetkinlik, ebeveynlik doyumu gibi kavramlarla iç içedir. Hepsinde bahsedilen, ebeveynlerin yeterli düzeyde ebeveynlik yapabildiklerine dair inançtır.

Ebeveynlerin kendilerini ebeveynlikleri konusunda nasıl değerlendirdikleri, hem ebeveynin benlik duygusunu etkilemekte, hem de çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarını da şekillendirmekte ve güdülemektedir. Böylece ebeveynliğe yönelik kendilik algısı, çocuğun gelişiminde ve benlik oluşumunda doğrudan veya dolaylı rol oynamaktadır (Bornstein vd., 2003; MacPhee, Benson & Bullock, 1986). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyen bir durumdur. MacPhee ve diğerleri (1986) anneliğe ilişkin kendilik algısını belirleyen bazı işlevleri annelerle yaptıkları bir çalışmayla ortaya koymuşlardır. Annenin çocuğuna bakım verme açısından kendini yeterli görme durumu, annelik rolünden tatmin düzeyi, çocuğa bakım

verme için yapılan yatırımlar (özveriler) ve annelik rolü ile kişinin sosyal hayatındaki diğer rolleri dengede tutma yeteneği olarak dört ana işlev belirlemiştirlerdir.

Öz yeterlik bireylerin bazı durumlar karşısında baş etme stratejileri geliştirme işini ne kadar iyi yapabildiklerine dair algıları olarak tanımlanmıştır (Bandura, 1982). Algılanan öz yeterlik ise, bireyin karşısına çıkan durumlarla başa çıkabilme potansiyeline dair inancıdır (Bandura, 1997). Bu kuramsal çerçevede, ebeveynlik öz yeterliği ise ebeveynlikle ilgili tutum ve davranışlara (örn. bebek bakımı, sıcaklık, sevecenlik, oyun oynama ve sorumluluk alma gibi) ilişkin kişinin kendine duyduğu inançla ilgilidir. Görüldüğü gibi ebeveyn öz yeterliği ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı benzer şeyleri ifade etmektedir.

Coleman, 1998 yılında, yüksek ebeveyn öz yeterliğiyle duyarlı, cezalandırıcı olmayan, uyarıcı olan, bakım sağlama ve etkin ebeveynlik becerisi gibi belirli uyumsal ebeveynlik özellikleri arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte yüksek ebeveyn öz yeterliği, çevreden gelen talepler karşısında yeterlilik, sorun yaratan zorlu durumlara karşı koyabilme, stres karşısında daha az olumsuz duygular yaşama ve sorunlarla daha rahat baş edebilme gibi yeteneklere sahip olma durumunu ifade eder (Weaver, Shaw, Dishion, & Wilson, 2008). Çocukların problemleri davranışlar sergilemesi, çocuğun anne tarafından sorunlu olarak algılanması ve ebeveynlik rollerinde etkin olmayan baş etme stratejilerinin ise düşük ebeveyn öz yeterliği ile ilişkili olduğu gözlenmiştir (Coleman, 1998). Ayrıca düşük ebeveyn öz yeterliğiyle kendine güvensizlik ve kendinden kuşku duyma, zorluklarla karşılaşıldığında aşırı düzeyde kaygı, başarısızlık durumlarında kendini sorumlu görme, sorunları tehdit olarak yorumlama ve zor gelen görevlerden kaçma ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Weaver vd., 2008). Ayrıca düşük ebeveyn öz yeterliğinin annelik depresyonu ile de ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Teti & Gelfand, 1991).

Mondell ve Tyler, yeterlilik düzeyleri yüksek ebeveynlerin çocuklarına daha kaliteli yaşantılar sağladıklarını, duygusal beceri ve problem çözme yetisi kazandırdıklarını, emir niteliğinde önerilerde çok az bulduklarını, problemlerin çözümünde yardımsever, öğretici ve örnek olduklarını, daha az sözel reddetmeler kullandıklarını, şefkat ve daha fazla kabul jestleri gösterdiklerini vurgulamaktadır (Akt: Ulusavaş, 1988). Diğer taraftan düşük ebeveyn yeterliliği algısı olan annelerin aktif yönlendirmeyi

daha az kullanmaları ve büyük oranda emirli cümleler kullanmaları, çocuklarını ihmal ve istismar etmeleri söz konusudur (Mash, Johnston & Kovitz, 1983).

Ebeveynlik anne ve babalar tarafından çoğu zaman eğlenceli bir deneyim olarak görülse de bazı zorlukları da beraberinde getirir. Bu zorlu rollerin üstesinden gelebilmek için gerekli psikolojik dayanıklılığa sahip olan bireyler anne-babalık konusunda kendilerini yeterli hissederler ve böylece anne-babalıklarını en iyi şekilde yerine getirirler. Ebeveynlik konusundaki kendilik algıları iyi olan eşler arasındaki uyum da iyi olur. Böylece çocuğun da birçok alandaki uyumu (psikososyal, akademik vb.) sağlanmış olur (Jones ve Prinz, 2005). Çocuğuna yetebildiğini düşünen, çocuğunun psikolojik gelişimi sağlıklı olan, evlilik ilişkisi de uyumlu olan anneler, dolaylı olarak yaşamdan da keyif alacaklardır.

Bu araştırma kapsamında annelerin ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarını etkileyeceği kuramsal çerçevelerle tahmin edilen bazı değişkenlerin neler olduğu belirlenecektir. Örneğin, evlilik yaşamı bireylerin sosyal yaşamı ile ilgili pek çok alanı etkilemektedir (Scheidler, 2008; Williams, 2003). Bu bağlamda ebeveynlik rollerine de etkisi olacağı düşünülerek bu çalışma kapsamında ele alınmıştır. Annelerin sürekli kaygı düzeyi ise annelerin ebeveynliğe yönelik tutum ve davranışlarında, dolayısıyla ebeveynlik algısında önemli olduğu düşünülen bir etkidir. Sürekli kaygı düzeyi yüksek olan bireyler çocuk yetiştirme aşamalarında daha fazla stres yaşarken, sürekli kaygı düzeyi optimal seviyede olanlar ise yaşadıkları olaylara bağlı olarak yani durumsal olarak kaygı gösterirler ve bu da aktive edici bir güç olarak davranışa yansiyabilir (Yücel, 2003, s.33). “Kendi ve ötekilerin” içsel imgeleri ve bunların kişiler-arası ilişkilere yansımaları ile ilgilenen nesne ilişkileri kuramına göre, annelerin henüz kendileri çocukken, içlerinde buldukları ortam, birlikte yaşadıkları kişilerin tutum ve davranışları ve çocuğun aile ortamındaki kendilik algıları, ileriki yaşantısında ebeveynliğe yönelik tutumlarına ve kendilik algılarına zemin hazırlamaktadır. Buradan yola çıkarak bu çalışmada, annelerin kendi çocukluklarına ve ebeveynlerine yönelik birtakım değişkenler de incelenmiştir.

1.1. Araştırmanın amacı

Türkiye’de annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarına etki eden faktörlerle ilgili yapılmış geniş kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada annelerin evlilik yaşamının, sürekli kaygı durumlarının ve bazı sosyodemografik faktörlerin

annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Araştırmanın problemi

1. Annelerin sürekli kaygı düzeyi ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Annelerin evlilik doyumu (yaşamı) ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını etkileyen bazı sosyodemografik faktörler nelerdir?
  - a. Annenin yaşına göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - b. Annenin kardeş sayısına göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - c. Annenin doğum sırasına göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - d. Annenin eğitim düzeyine göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - e. Annenin mesleğine göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - f. Birinci kuşak annenin (anneanne) çalışma durumuna göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - g. Annenin çocuğuna okul çağına kadar bakım veren kişinin kim olduğuna göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?
  - h. Çocuğun yaş grubuna göre ERKA toplam ve alt ölçek puanları anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.2.1. Araştırmanın hipotezleri

1. Annelerin sürekli kaygı düzeyi arttıkça ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı azalır.
2. Annelerin evlilik doyumu (yaşamı) iyileştikçe ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı da iyi olur.

3. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı annenin yaşına göre değişiklik göstermez.
4. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı annenin kardeş sayısı arttıkça azalır.
5. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı annenin doğum sırası sona kaydıkça artar.
6. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı annenin eğitim düzeyine göre değişiklik göstermez.
7. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı annenin mesleğine göre değişiklik gösterir.
8. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı birinci kuşak annenin (anneanne) çalışma durumuna göre değişiklik gösterir.
9. Annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı annenin çocuğuna okul çağına kadar bakım veren kişinin kim olduğuna göre değişiklik gösterir.
10. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, büyük yaş grubu çocuğu olan annelerde daha iyidir.

1.3. Araştırmanın önemi

Tarihten bu yana görevi, evinde oturup çocuklarını büyütme olan kadın, nüfus artışı, çağımızın teknolojisi ve buna bağlı olarak kültür düzeyindeki artış ve yüksek okumuşluk oranı gibi nedenlerle en az erkekler kadar çalışıp kendini gerçekleştirme ve para kazanma ihtiyacı duymaktadır. Ancak hem çocuk sahibi olup hem de herhangi bir sektörde çalışmayı tercih eden kadınların, kendilerine ait ebeveynlik rollerinde bazı eksiklikler hissettikleri düşünülmektedir. Bu eksiklikler annelerin anksiyete düzeylerini artırarak, yetersizlik duyguları, evlilik çatışmaları, çocukla çatışmalar, depresyon, iş performansında düşüş gibi birçok şeye zemin hazırlarken, çocukların gergin annelerle yetişmesine ve dolayısıyla ruhsal açıdan sağlıklı bireylere dönüşmesine yol açabilir. Kişiler, kendi eksikliklerinin sebeplerini bildiklerinde, bu eksiklikleri giderme konusunda adım atabilir ve sorunun kaynağına ulaştığı için temelden çözüm yolları bulup, hayatına uyarlayabilir.

Ötekilerin kendisini onaylamasına, takdir etmesine ihtiyaç duyan insanoğlu, kendini onaylamaya da en az bunlar kadar ihtiyaç duymaktadır. Kişinin herhangi bir konuda kendisine ilişkin algısının iyi olması, kendinden hoşnut olması, psikolojik sağlığı için ve

çevresiyle olan iyi ilişkileri için elzem bir durumdur. Annelik konusunda rollerine yerine getiren, kendini yeterli gören, çocuğuna yeterli annelik yatırımı yaptığını düşünen ve diğer hayatı ile anneliği dengede bulundurabilen birey, hem iyi bir anne, hem kendiyile barışık, huzurlu bir birey olma yolundadır. Bir kadının hayatında en önemli şeyin ailesi ve çocukları olduğu gerçeğiyle bakıldığında, annelerin ebeveynliğe yönelik kendilik algılarının ne denli önemli olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye’de ebeveynlik tutumları ile ilgili literatürde birçok çalışma bulunmasına rağmen ebeveynlik doyumu ile ilgili sınırlı sayıda araştırma mevcuttur, ayrıca ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını yordayan faktörlerle ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını değerlendirmek için kullanılacak olan ölçek (ERKA), 2008 yılında Güler ve Yetim tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Bu çalışma ölçeğin ilk kapsamlı uygulaması niteliğindedir. Bu alandaki ilk araştırma olması bakımından çalışma, özgün nitelik taşımaktadır. Araştırma sonuçları internet veri tabanlarından kolaylıkla elde edilebilecektir. Böylece çalışma, hem bilim camiasına hem de araştırmacı ebeveynlere aydınlatıcı bir kaynak teşkil edecektir.

1.4. Sayıtlar

1. Kullanılan tüm ölçekler, geçerli ve güvenilir olarak kabul edilmektedir. Örneklem grubuna bu ölçekler uygulanarak araştırma sonuçları tartışılacaktır.
2. Bu çalışmada velilerin kişisel bilgi formu ve ölçekleri samimi bir şekilde doldurdukları varsayılmıştır.
3. Araştırmada, sosyoekonomik düzeyi birbirine yakın olan velilerle çalışıldığı varsayılmaktadır.
4. Araştırma örnekleminin evreni temsil edeceği varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma örneklemini Adana iline ait iki özel okul (ilk ve ortaokul) velileri oluşturmaktadır. Örneklem seçilirken sosyoekonomik düzeyi orta ve yüksek olan veliler tercih edilmiştir. Ayrıca anket uygulama izni alma açısından araştırmacının yönetimiyle ilişkilerinin kuvvetli olduğu okullar tercih edilmiştir. Kırsal kesimden de okul seçilerek sosyoekonomik düzeylere göre ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı incelenebilirdi ancak kırsal kesim devlet okulu velilerinin, elektronik ortamda anket uygulamasına çok da uygun olmayabilirdi.

2. Çalışmanın elektronik anket ile gerçekleştirilmesinin kazançları olduğu kadar, sınırlılıkları da mevcuttur. Uygulama için herhangi bir yaptırım bulunmadığından ve uygulayıcı ile karşılaşmadıklarından dolayı bazı veliler anket uygulamaya duyarlı davranmamışlardır. Ayrıca anında kontrol şansı olmadığından dolayı, anket sonunda kayıp verilere fazlaca rastlanmıştır. Bu durum da örneklem sayısının düşük olmasıyla sonuçlanmıştır.
3. Araştırmada ölçülen parametreler arasında, hangi olgunun hangi sonuçları doğuracağı konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Örneğin, evlilik doyumunun mu ebeveynlik algısını etkilediği yoksa ebeveynlik algısının mı evlilik yaşantısını etkilediği hakkında net bir yorum yapılamaz. Ya da kaygı ile ERKA arasında da aynı ikilemden bahsedilebilir.

1.6. Tanımlar

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı (ERKA): Bireyin kendini bakım veren rolünde ne ölçüde yeterli gördüğü, bu konuda kendinden ne derecede tatmin olduğu, çocuğuna bakım verirken bulunduğu özveriler verdiği ödünler ve ebeveynin diğer sosyal rolleri ile ebeveynlik rolü arasında denge kurma yeteneği ebeveynliğe ilişkin kendilik algısını belirleyen işlevler olarak tanımlanmaktadır (MacPhee vd., 1986).

Ebeveyn Doymu: Ebeveyn doymu, ebeveynlerin ebeveyn rolünden aldıkları doymu ifade ettiği gibi, çocukları ile ilişkilerinden aldıkları doymu da ifade etmektedir (Mouton ve Tumo,1988, s.218). Ayrıca, ebeveyn rol doymu, ebeveynin ebeveynlikle ilgili duygularından memnun olması veya çocuğuna karşı sorumluluklarını yerine getirmekten hissedilen mutluluk olarak tanımlanmaktadır (Johnston & Mash, 1989, s. 168), kısacası, ebeveyn doymunu ebeveynlikle ilgili duyguların kalitesi olarak tanımlamaktadır.

Algılanan ebeveyn özyeterliliği: Montigny ve Lacharite ebeveynin çocuğuna bakım verme ve onu yetiştirmeye ilgili kendi yeterliliğine ve kapasitesine dair yargılarını algılanan ebeveynlik öz yeterliliği olarak tanımlamışlardır (Montigny & Lacharite, 2005, s. 388).

Kaygı: Kaygı, kişinin başına bir tehlike gelebileceği duygusu, huzursuzluk, gerilim ve korku ile karakterize edilen bir duygu durumu olarak ifade edilebilir (Öktem, 1981). Genel anlamda kaygı, insanın yapısında var olan çevresel ve psikolojik olaylara

gösterilen bir duygusal tepki şeklinde tanımlandığında, evrensel ve normal bir duydu olarak kabul edilir.

Durumluk Kaygı: Kişilerin özel bazı durumları, tehlikeli olarak algılamasından kaynaklanan, o duruma özel, kısa süreli kaygı durumudur (Öner & LeCompte, 1983).

Sürekli Kaygı: Kişinin kaygılı bir yaşantıya yatkınlığıdır. Bireylerin içerisinde buldukları çoğu durumda yoğun stres yaşamaları halidir (Öner & LeCompte, 1983).

Evlilik doyumu: Evlilik doyumu eşlerin, evlilik kurumu içerisinde var olan çevresel ve kişisel boyutlardan elde ettiği psikolojik doyum şeklinde tanımlanmıştır (Sokolski & Hendrick, 1999; akt. Çelik, 2006, s. 20). Evliliğin gerektirdiği, karşılıklı iletişim, paylaşma, hoşgörü, görev paylaşımları, saygı ve sevgi ortamı gibi bazı boyutların evli bireyleri tatmin etmesi durumu evlilik doyumu olarak tanımlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Ebeveyn öz yeterliliğinin gelişimi

Ebeveyn öz yeterliliği Bandura tarafından kuramsal çerçevesi belirlenmiş olan, öz yeterliliğin ebeveynlik alanına özgü davranış ve eylemlere ilişkin inançlarla ilgili alandır.

Ebeveyn öz yeterliliğinin gelişimiyle ilgili dört kaynaktan bahsedilebilir. Bunlardan ilki olarak Holloway, Suziki, Yamamoto, ve Behrens, (2005) yılında ebeveyn öz yeterliliğinin, ebeveynlerin kendi anne-babalarıyla yaşadıkları bağlanma ilişkisinin niteliğiyle, eşlerinden, birinci derece akrabalarından ve çevrelerindeki diğer insanlardan aldıkları sosyal desteklerle ve eğitim düzeyleriyle ilişkili olduğu belirtilmektedir. Coleman ve Karraker (1997)'a göre ise bu konuda farklı kuramlar vardır. İlk olarak, erken çocuklukta anne-babalarıyla yaşadıkları etkileşim sonucunda kişilerin ebeveynliğe ilişkin şemalarının oluştuğu ve ebeveynleriyle oluşturdukları bağlanmanın niteliğine göre de ebeveyn öz yeterlik algılarının temellerinin oluştuğu varsayılmaktadır. İkinci olarak her kültürün ve toplumun kendine özgü çocuk bakımı, gelişimi ve ebeveynlik pratiklerine ilişkin değer ve uygulamaları toplumsallaşma süreçlerinde birey tarafından özümşenerek ebeveynliğe ilişkin bilişsel tasarımı oluşturmaktadır. Üçüncü olarak bireylerin yakın akrabalarının çocukları ya da kendi çocuklarıyla yaşadığı ebeveynlik deneyimleri onların ebeveyn öz yeterliklerine ilişkin kendi algılarını meydana getirmektedir. Son olarak da ebeveyn öz yeterliliğinin potansiyel kaynağı olarak, ulaşılabilen kaynaklarda sistematik olarak açıklanmayan ya da bahsedilmeyen, bireyin ebeveynlik rollerine ilişkin bilişsel ve davranışsal hazırlığı ya da hazır bulunuşluğu gösterilmiştir (Akt. Aksoy & Diken, 2009, s. 61).

2.2. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Kendilik (benlik); kişinin kendine ait fikirlerin, özelliklerin ve kendi ideallerinin tamamını kapsayan, bireyin kendini bilmesi ve kendini algılamasını içeren bir kavramdır. Bu kavram, kişinin kendisini bilinçli olarak nasıl tanımladığını ve değerlendirdiğini göstermektedir. Bireyin yetenekleri, tercihleri, öncelikleri, hedefleri ve değerleri kısacası kendiliği zaman içerisinde yaşam deneyimleriyle oluşmaktadır

(Markus, 1983). Kendilik algısı, ebeveynlikle ilgili yapılan çalışmaları için temel teşkil etmektedir. Belsky (1984), annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısını; annenin kişiliğinin, çocukların özelliklerinin ve alınan sosyal desteğin etkilediğini bildirmiştir. Hess, Teti ve Hussey-Gardner (2004), ebeveyn öz yeterliliğini bir kişinin ebeveyn rolündeki yeterlilikleri ve yetenekleri hakkındaki yargı veya inançları olarak tanımlamaktadır.

2.2.1. Kendilik algısını belirleyen işlevler

1. **Yeterlilik:** Bir şeyi başarmak için veya etkili ve yeterli olarak yapmak için gerekli olan yetenektir. Algılanan ebeveyn yeterliliği ise, ebeveynlerin çocuk bakımı ile ilgili yetenekleri konusunda kendilerini nasıl algıladıklarını ifade eder. (Montigny & Lacharité, 2005, s. 388).
2. **Rol Doymu:** Ebeveyn doymu, hem ebeveynliğin gerektirdiği rollerden duyulan doym hem de ebeveynin çocuk ile ilişkiden aldığı doym olarak tanımlanabilir. Mouton ve Tumo (1988), ebeveyn rol doymunu, ebeveynin kendi ebeveynliği ile ilgili memnuniyet durumu veya çocuğuna karşı sorumluluklarını yerine getirmekten duyduğu mutluluk olarak tanımlamaktadır. Rol doymunun kişinin, kendini anne olarak algılamasını ve öz-saygısını desteklediği; böylece kadının, anne olmaya daha duyarlı hale geldiğini söylenmektedir (akt. Lerner & Galambos, 1985). Sonuç olarak ebeveynlik rolünden tatmin olan kadının, annelik için gerekli duyarlılığa, isteğe ve motivasyona sahip olduğu; buna bağlı olarak da çocuğu ile arasındaki ilişkinin kaliteli bir anne-çocuk ilişkisi olacağı öngörülmektedir.
3. **Yatırım:** Ebeveyn yatırımları, bireyin ebeveyn rolünün gereklerini yerine getirmesidir. Aynı zamanda bireyin çocuk yetiştirme konusunda kendisini ne kadar sorumlu hissettiği ve bunu ne kadar üstlendiği anlamlarına da gelmektedir (Greenberger & Goldberg, 1989). Ebeveynin yatırımları sosyal ve duygusal yatırımlar olarak iki şekilde incelenmektedir. Her şeyden önce yatırımı iyi olan ebeveyn, çocuk ile geçirdiği vakitlerden keyif alan ebeveynidir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı duygularını açıklaması, onun ihtiyaçlarına gösterdikleri duyarlılık, bu ihtiyaçları nasıl karşıladıkları, çocuğun rahatı ile ilgili endişeleri, çocuğu kendi varlığı ile olduğu gibi kabul etme, ebeveyn rolünü benimseme, çocuğun yararına olacak seçimlerde bulunma davranışları da ebeveyn yatırımlarına örnek gösterilebilir (Corywyn & Bradley, 1999). Ebeveyn

yatırımları aynı zamanda, çocuğun tıbbi olarak yeterince korunmasını, fiziksel etkinlik içinde olmasını ve iyi beslenmesini de içine almaktadır.

- 4. Rol Dengeleme:** Rol dengeleme, bireyin sahip olduğu rolleri dengeli bir şekilde yürütülmesi yani ebeveyn, eş ve çalışan kimliklerini etkili bir biçimde dengede tutmasıdır (Perry-Jenkins, Repetti & Crouter, 2000). Genel kanının aksine, çoklu role sahip kadınların daha iyi psikolojik ve fiziksel sağlığa sahip olduğu literatürde belirtilmektedir (Barnett, 2004). İnsanın sahip olduğu roller arasında denge kurabilmesi bu rolleri ne kadar etkin ve iyi bir şekilde gerçekleştireceğinin de belirteçidir. Rol dengesini iyi kurabilen bireyler, düşük depresyon seviyesine sahip ve kendine güveni yüksek olan kişilerdir.

2.2.2. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısının Ebeveyn Tutumlarına Etkisi

Ebeveynlerin algıladıkları ebeveynlik yeterliliği ile ebeveynlik rolü arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Weaver vd., 2008). Ebeveyn öz yeterliliği yüksek olan ebeveynlerin, çocuğun ihtiyacı olan besleme-büyütme açısından uygun ortamı sağlama konusunda daha iyi oldukları (Coleman & Karraker, 2000), doğum sonrası depresyonu görülme sıklığının düşük olduğu ve bu annelerde psikolojik sorunlara daha az rastlandığı bilinmektedir. Ebeveyn öz yeterliliği düşük olan ebeveynlerin ise bir problemle karşılaştıklarında yüksek düzeyde kaygı yaşadıkları, başarıdan ziyade başarısızlıkla ilgili durumlarda kendilerini sorumlu hissettikleri, zorlukları tehdit olarak algıladıkları, zor sorumlulukları almaktan kaçındıkları ve yeteneklerinden şüphe duydukları belirtilmektedir (Weaver vd., 2008).

Ebeveynlik öz-yeterliliği, anne-çocuk etkileşimini de olumlu yönde etkilemektedir. Çocuklarıyla pozitif iletişim kurdukları dikkatli, duyarlı ve yetenekli tavırlar sergiledikleri görülmektedir.

2.2.3. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısının Çocuklardaki İşlevleri

Bireyin gelişiminde ailenin önemi büyüktür. Belsky'nin (1984) Aile Sistemi Modeli'ne göre, ailede karşılıklı etkileşim içinde olan bireyler bir sistem olarak ele alınmalıdır (Akt. Yılmaz, 2001). Bu modele göre, anne-baba arasındaki ilişkiler, yani evlilik ilişkisi anne ve babanın çocuğa karşı tutumlarını etkilemekte, çocuğun davranışları da bu durumlardan etkilenmektedir.

Eşler arasındaki uyumsuzluklar, anne-baba-çocuk etkileşimini olumsuz yönde etkilemektedir. Anne-babanın çocuğa göstereceği ilgi, sevgi ve şefkat çocukların akademik başarılarına, benlik algılarına ve sosyal yeterliklerine önemli katkılarda bulunmaktadır.

Anne ve babalar öncelikle çocuk gelişimi ve bakımı ile ilgili yeterli bilgi düzeyine, sonra da bu bilgileri uygulamaya koyabilme beceri ve yeterliliğine sahip olmalıdır. Ayrıca anne ve babalar kendi tutumlarıyla, çocuklarının davranışlarını ve gelişimlerini etkileyebilecekleri inancına da sahip olmalıdırlar. Bunlar anne-babalık görevlerinde öz yeterlikle ilişkili durumlardır.

Sosyal öğrenme ilkelerine göre, çocuklar öz yeterliğini yani kendilik değerini ebeveynlerini gözleyerek ve dinleyerek öğrenmektedirler (Jones & Prinz, 2005). Yeterlilik algısı düşük ebeveynler, bunu çocuğa yansıtmakta, bu da çocuğun uyumunu güçleştirmektedir.

Çocukların zihinsel gelişimi ile annelerinin çocuklarıyla ilişkilerinde etkileşimci davranışlar sergilemesi ve olumlu tepkiler verme kapasitesi arasında pozitif ilişkili bulunmuştur (Troutman, Moran, Arndt, Johnson & Chmielewski, 2012). Jones ve Prinz (2005), ebeveynlik öz yeterliliğinin ebeveynlik uygulamaları aracılığıyla çocukların davranışlarını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilediğini belirtmektedir. Konu ile ilgili yapılmış birçok araştırmada ebeveyn öz yeterliliğinin çocukların bağımlı veya bağımsız olarak yetişmesini güçlü bir şekilde belirlediği ortaya konmuştur (Jones & Prinz, 2005).

Düşük ebeveyn özyeterliliğinin, çocuğun psiko-sosyal ve duygusal uyumunu etkileyerek davranış sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabileceği vurgulanmaktadır (Izzo vd., 2000; Jackson & Huang, 2000; Weaver vd., 2008).

2.2.4.ERKA ve Öz Yeterlik İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Güler ve Yetim 2008 yılında Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ölçeğinin Türkçe uyarlamasını ve geçerlilik, güvenilirlik çalışmasını yapmışlardır. Çalışma, Mersin’de yaşayan, annelerden ve onların annelerinden (anneanne) oluşan toplam 300 kişilik örneklem üzerinde yapılmıştır. Analiz sonucunda, ERKA Ölçeği Türkçe uyarlamasından bazı maddeler çıkarılarak güvenilirlik ve geçerlik testleri yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için iç tutarlık katsayısı ve test-tekrar test korelasyonu

yapılmıştır. Yaşam Yönelimi Testi (YYT) ile korelasyonuna bakılarak, ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerliliği sınanmıştır. YYT ölçeğinin ERKA ölçeğinin yeterlilik alt ölçeği ile 0,64, rol doyumunu ölçeği ile 0,30 ve rol dengelemesi alt ölçeği ile 0,29 düzeyinde ilişkili olduğu bulunmuştur. Elde edilen bulgular Türk kültürü ve Türk kadını açısından tartışılmıştır.

Aksoy ve Diken 2009 yılında yaptıkları derlemede çocuklarının erken çocukluk dönemindeki gelişimleriyle ebeveynlerin (özellikle annelerin) öz yeterlik düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Ele aldıkları makalelerdeki bulgular, çocukların bilişsel, sosyal ve dil gelişimleri ile annelerin öz yeterlik algısı arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak incelenen çalışmalarda, ebeveyn öz yeterliğinin, annelik yaşı, boşanmış anne olma, sosyo-ekonomik durum ve annenin aldığı sosyal destek, gibi değişkenlerden etkilendiği, annelerin öz yeterlikleriyle çocukların davranışları, annedeki depresyon ve stres gibi değişkenler arasında da ilişki olduğu görülmüştür.

Büyüktaşkapu 2012 yılında, annelerin öz yeterlikleriyle 1-3 yaş arasındaki çocuklarının gelişim seviyelerini belirlemek ve aralarındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yaptıkları çalışmada, örneklem grubu olarak 60 anne ve bunların 1-3 yaş arasındaki normal gelişim gösteren çocuklarıyla çalışmışlardır. Çalışmada veri toplama aracı olarak, “Anne Babalık Becerilerinde Öz yeterlik Ölçeği” ve 1-3 yaş arasındaki çocuklar için “Ankara Gelişim Envanteri” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; annelerin öz yeterlik algılarının orta düzeyde olduğu, fakat disiplin, öğretme ve oyun alanlarında kendilerini fazla yeterli görmedikleri; 1-3 yaş arasındaki çocukların kaba motor, dil-bilişsel ve sosyal beceri-öz bakım alanlarında ise yarıdan fazlasının gelişiminin yetersiz olduğu, en fazla yetersizliğin ince motor gelişimlerinde olduğu, bulunmuştur. Ayrıca annelerin öz yeterlik algıları ile çocukların sosyal beceri-öz bakım gelişimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya konmuştur ($p < 0,05$).

Seçer, Ogelman, Önder ve Berengi 2012 yılında yaptıkları çalışmada, annelerin öz yeterlik algılarının 5-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerine etkisini incelemişlerdir. Araştırmanın örneklem grubunu, 5-6 yaş grubu (kız= 96, erkek= 104) 200 çocuk ve annesi oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama aracı olarak, “Ladd ve Profile Çocuk Davranış Ölçeği”, “Akranlarının Şiddetine Maruz Kalma Ölçeği” ve “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği-Anne Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre annelerin öz yeterlik algıları ile çocukların saldırganlık, dışlanma, korkulu-kaygılı olma, aşırı hareketlilik ve akran şiddetine maruz kalma düzeyleri

arasında anlamlı fark bulunmuştur. Çocukların bu ölçek puanları arttıkça annelerin öz yeterlik algıları düşüş göstermiştir.

Ogelman ve Topaloğlu 2012 yılında, anne ve babalarının ebeveyn öz yeterliği algısı ile 4-5 yaşındaki çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı puanları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmanın örneklemini 227 çocuk ve bu çocukların anne ve babası oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, “Kişisel Bilgi Formu”, “Sosyal Yetkinlik ve Davranış Değerlendirme Ölçeği” ve “Ebeveynliğe Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların sosyal yetkinlik puanları cinsiyetlerine, anne ve babanın mesleğine ve anne ve babanın eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterirken, saldırganlık puanları ise annelerin eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Anne-babaların ebeveyn öz yeterliği algıları, çocuklarının cinsiyetine ve kendi eğitim durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Annelerin ebeveyn öz yeterliği algıları mesleklerine göre anlamlı fark gösterirken, babaların ebeveyn öz yeterliği algılarında mesleklerine göre anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Çocukların saldırganlık ve kaygı puanları, anne ve babaların her ikisinin de ebeveynlik görevine ilişkin yeterlik algıları, ebeveynlik görevine yönelik ilgileri ve ebeveynlik görevinden sağladıkları doyumdan etkilenmediği görülmüştür. Annelerin ebeveynlik görevinden sağladıkları doyum ile çocukların sosyal yetkinlik puanları arasında ilişki bulunmuştur.

Balat, Sezer ve Tunçeli'nin 2014 yılında okul öncesi eğitim kurumuna devam eden çocukların annelerinin öz yeterlilik ve öfke düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın örneklemini İstanbul ili Anadolu ve Avrupa yakasında okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocuğu olan 135 anne oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak sosyodemografik bilgi, “Berkeley Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği Okul Öncesi Formu” ve “Sürekli Öfke-Öfke Tarzı Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda annelerin öfke düzeylerinin çocuğun cinsiyeti ve ailenin gelir durumuna göre farklılık gösterdiği ortaya konmuştur. Ayrıca annelerin öfke düzeyi ile öz yeterlilik düzeyi arasında öfke kontrol boyutu hariç diğer boyutlarında negatif yönlü anlamlı ilişkilerin olduğu belirlenmiştir.

Öztürk ve Giren 2015 yılında, çocuğu okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden annelerin ebeveynlik algıları ile çocuklarının problem davranışları arasındaki ilişki incelenmiş, aynı zamanda yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi ve çocuk sayısı gibi sosyodemografik değişkenler de ele alınmıştır. Örneklemdaki annelerin ebeveynliğe yönelik algıları “Ebeveynlerin Çocuk Eğitimi Konusunda Kendilerine Yönelik

Tutumları” ölçeği anne formu ile belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda annelerin eğitim durumlarının ebeveynliğe yönelik ilgilerini ve ebeveynliğe yönelik genel tutumlarını anlamlı düzeyde etkilediği, dört ve zerinde çocuğa sahip annelerin ebeveynliğe yönelik algılarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha iyi olduğu ortaya konmuştur. Annelerin yaş gruplarına göre çocukların problemleri davranışları değerlendirildiğinde, genç annelerin çocuklarının diğerlerine göre daha fazla problemleri davranışlar gösterdikleri belirlenmiştir.

2.3. Kaygı (Anksiyete)

Kaygı, bireyin başına bir tehlike gelebileceğine dair hissettiği, huzursuzluk, gerilim ve korku ile karakterize ile hoş olmayan bir duygu durumu (Öktem, 1988), veya Spielberg’ e göre (1972) stres yaratan durumların oluşturduğu üzüntü ve gerginlik gibi hoş olmayan duygusal ve gözlenebilir tepkiler olarak ifade edilebilir (akt. Büyüköztürk, 1997, s. 453). Normal düzeydeki kaygı kişiye, istekli olma, karar alma ve alınan kararlar doğrultusunda adım atma açısından yardımcı olur. Ancak bireyin kaygı düzeyi çok fazla ise, enerjisini verimli bir şekilde kullanması, dikkatini ve gücünü yapacağı işe yönlendirmesi sekteye uğrar (akt. Deniz, Dilmaç & Arıca, 2009, s. 955). Patolojik anksiyete ise, ortada tehlike oluşturacak bir durum yokken de ortaya çıkan, uzun süren ve sonlandırılmayan anksiyete durumudur (Uzbay, 2002). Patolojik anksiyetede, çarpıntı, soluk almada güçlük, hızlı soluk alma, boğuluyormuş hissi, kalp ritminin artması, el ve ayaklarda titreme, aşırı terleme gibi fizyolojik belirtilerin yanında bunaltı, heyecan, aniden çok kötü bir şey olacakmış hissi ve korkusu gibi psikolojik belirtiler de gözlenmektedir. Bazı tanımlarda kaynağı bilinmeyen bir tehlike beklentisi olarak anksiyeteyi sınırlandırıp, korkudan ayırt edilmektedir (Arkonaç, 1999).

2.3.1. Durumluk-Sürekli Kaygı

Durumluk-sürekli kaygı anlayışı, Cattell (1958) ve Scheier (1961)’ in faktör analizi çalışmalarıyla ilk kez ileri sürülmüş, daha sonraları da Spielberg ve diğerlerinin çalışmaları sonucu geliştirdikleri iki faktörlü kaygı kuramının özünü oluşturmuştur (akt. Büyüköztürk, 1997, s. 454).

- **Durumluk Kaygı:** Bireyin karşılaştığı stresli durum ve olaylardan dolayı kişisel olarak hissettiği geçici, bir gerilim ve korku durumudur. Bu duruma fizyolojik bazı semptomlar da eşlik etmektedir. Otonom sinir sisteminde meydana gelen uyarılma sonucunda terleme, sararma, kızarma, nabız yükselmesi, hızlı soluk

alıp verme ve titreme gibi fiziksel değişmeler bireyin gerilim ve huzursuzluk duygularının göstergeleridir. Birey stres altında iken, durumluk-kaygı seviyesi yükselmekte, stres ortadan kalktığında ise düşüş göstermektedir.

- **Sürekli kaygı:** Bireyin kaygı yaşantısına olan yatkınlığı, kaygıya olan eğilimidir. Durumluk kaygının yoğunlaşması ve süreklilik kazanması halidir. Kişi içinde bulunduğu durumları stres olarak yorumlamaktadır. Objektif kriterlere göre nötr olan durumların birey tarafından tehlikeli ve özünü tehdit edici (küçültücü) olarak algılanması sonucu oluşan hoşnutsuzluk ve mutsuzluk duygusudur. Bu bireyler, sık sık karamsarlığa kapılırlar ve durumluk kaygıyı da diğerlerinden daha sık ve yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar (Öner & Le Compte, 1983).

2.3.2. Kaygı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Alisinanoğlu ve Ulutaş (2003) yaptıkları araştırmada çocukların sürekli kaygı düzeyleri ile annelerinin sürekli kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi ve bazı sosyodemografik değişkenlerin çocukların sürekli kaygı düzeylerine etkisini incelenmişlerdir. Araştırma sonucunda cinsiyet, kardeş sayısı, anne ve babaların öğrenim düzeyi, annelerin çalışma durumu, ailenin sosyo-ekonomik düzeyi değişkenlerinin çocukların sürekli kaygı puan ortalamalarını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilememiştir. Anne yaşının sürekli kaygı puan ortalamalarında anlamlı farklılığa neden olduğu ve çocukların kaygı düzeyleri ile annelerinin kaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak önemli bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Coşkun ve Akkaş (2009) bu araştırmada ile engelli çocuğa sahip olan annelerin sürekli kaygıları ile sosyal destek algıları arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırmanın örneklemini, Kahramanmaraş ili Rehberlik Araştırma Merkezi'ne başvuran 150 engelli çocuk annesi oluşturmaktadır. Araştırmada, annelerin sürekli kaygı düzeylerini belirlemek üzere Spielberger Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, engelli çocuğa sahip olan annelerin sosyal destek düzeyiyle sürekli kaygı düzeyleri arasında ters ilişkinin var olduğu görülmüştür. Ayrıca, annelerin eğitim durumları ve gelir düzeylerinin yükselmesiyle, sürekli kaygı düzeylerinin düştüğü ve algıladıkları sosyal destek düzeyinde artış olduğu ortaya konulmuştur (Coşkun & Akkaş, 2009).

Deniz, Dilmaç ve Arıcak, (2009) yaptıkları araştırmada, engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk ve sürekli kaygılarının yaşam doyumları üzerine etkisini

incelemek amacıyla ebeveynlerin durumluk ve sürekli kaygıları ve yaşam doyumlarının cinsiyet, çocuğun engel türü ve eğitim gruplarına katılıp katılmama gibi değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemiştir. Araştırma 293 kadın ve 114 erkek olmak üzere toplam 407 ebeveyn üzerinde yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, durumluk ve sürekli kaygının yaşam doyumunu anlamlı düzeyde etkilediği görülmüştür ($p < 0.01$). Cinsiyet değişkeni ile ebeveynlerin sürekli kaygı düzeyleri arasında anlamlı düzeyde farklılık görülmüştür. Çocuğun engel türüne göre ebeveynlerin durumluk ve sürekli kaygıları ile yaşam doyumları arasında da anlamlı düzeyde farklılık bulunmuştur. Ebeveynlerin yaşam doyumları puan ortalamaları ile eğitim gruplarına katılma durumu arasında anlamlı bir farklılık gözlenirken, durumluk-sürekli kaygı puan ortalamaları ile eğitim gruplarına katılma değişkeni arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır (Deniz, Dilmaç & Arıcak, 2009).

Özsoy (2015) çalışmasında bağlanma, anksiyete ve bilgi işleme arasındaki ilişkileri incelemiştir. Anksiyete ve bağlanma tarzlarının bilgi işlemede yordayıcı bir rol oynaması beklenmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında Türklere özgü yeni bir ölçek (Bağlanma Temelli Zihinsel Temsiller Ölçeği) geliştirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda BTZTÖ'nin Türk kültürü için, geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu ortaya konmuştur. İkinci aşamada ise, geliştirilen bu ölçek kullanılarak, anksiyete düzeyleri ve bağlanma tarzlarının bilgi işleme süreçleriyle ilişkisi incelenmiştir. Herhangi bir tanısı olmayan 100 kişi ile anksiyete bozukluğu tanısı olan 41 hasta örneklem olarak belirlenmiştir. Anksiyetesi düşük olan grubun anksiyeteleri yüksek olan gruptan (hasta dahil) daha az dikkat çelimesinin olduğu belirlenmiştir. Regresyon analizlerinde, anksiyetenin düşük olduğu durumlarda dikkatin çelimesinin, (güvenli bağlanma ile) algılanan kendilik temsili ve olumlu baba temsili ile yordandığı gözlenmiştir (Özsoy, 2015).

2.4. Evlilik Doyumu

2.4.1. Evlilik nedir?

Evlilik, toplumun birçoğu için, mutlulukları, güçlükleri, sevinçleri, zorlukları ve yararları ile ulaşılması beklenen bir amaçtır. Çelik'e (2006) göre kişinin maddi, manevi doyum sağlaması, görevlerini iyi bir şekilde yerine getirmesi ve yaşadığı çevreye uyum sağlayarak yararlı bir birey olabilmesinde içinde bulunduğu evlilik ilişkisinin kalitesi etkili olmaktadır. Başarılı bir evlilikte eşler birbirlerine duygusal, sosyal ve fiziksel

yakınlık sağlamaktadır. Eşlerin birbirine olan bu desteği değer, sevgi ve saygı kavramlarıyla iç içedir (akt. Çağ & Yıldırım, 2013, s. 14).

Stack ve Eshleman (1998) evli insanların yakın duygusal destek dereceleri yüksek olduğu için daha az depresyona yakalanma eğilimleri göstermekte olduklarını belirtmiştir.

2.4.2. Evlilik Doyumu ve Psikolojik Sağlamlık

Fincham ve Beach'a (1999) göre evlilik doyumu psikolojik olarak sağlıklı olmanın yollarından biridir. Evlilikteki mutluluğun, evli bireylerin genel yaşam doyumu ve mutluluğu ile yakından ilişkili olduğu, buna karşılık evlilikte yaşanan problemlerin, bireylerin hem psikolojik hem de fiziksel sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği araştırmalarla desteklenmektedir (akt. Üncü, 2007).

Psikolojik iyi oluş birçok değişkenle ilişki göstermektedir ve ilişkili olduğu değişkenlerden birisi de evliliğdir. Evlilik, ruh sağlığı ve mutluluk üzerinde olumlu rol oynamaktadır. Evlilikte eşler birlikte güven içinde olma, korunma, dayanışma halinde olma, geleceğe dair güven duyabilme, toplumda bir yer edinebilme, birbirleriyle gurur duyabilme, yalnız olmadıklarını bilme, ortak amaca yönelme gibi sosyal gereksinimlerini doyurma olanağı bulurlar. Ayrıca evlilik bireylere yaşam için bir anlam, duygusal destek ve iyilik hali sağlar; ayrıca psikolojik rahatsızlıklara karşı direnci artırır (akt. Gülyüksel- Akdağ & Cihangir-Çankaya, 2015).

2.4.3. Evlilik Doyumu ve Ebeveynlik

Evlilik doyumunda eş desteği oldukça önemli faktörlerden biridir. Eş desteği, eşin gösterdiği desteği ifade etmekle birlikte karşı tarafın durumdan algıladığı desteği de içine almaktadır. Birbirlerine yeterli desteği veren eşler arasında duygusal ve bilişsel ilişkinin daha güçlü olduğu ve böylece ilişkide çatışmaların, çözümsüzlüğün ve stresin önlendiği bilinmektedir.

Eşleri tarafından desteklenen anneler, bebeklerin beslenme ve bakımı konusunda daha etkin ve başarılı olmaktadır. Eşler arasındaki ilişki sağlıklı değilse, anne bu boşluğu doldurabilmek için bütün ilgi ve sevgisini çocuğuna aktarabilmekte, bu da hem evlilik ilişkisine daha çok zarar vermekte, hem de çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini engelleyici rol oynamaktadır. Ya da çocuğunu ihmal eden bir babanın ya da fazla sabırsız bir annenin, eşi tarafından olumsuz bir şekilde eleştirilmesi ve diğer

eşte negatif hisler yaratması olasıdır. Bu hisler, çiftin ilişkisine kadar yayılabilmektedir (Kessler & Yalom, Çev., 2006).

Araştırmalar evlilikte yaşanan sorunların çocuk yetiştirme tutumunu da etkilediğini ortaya koymaktadır. Annesinden yeterince sevgi ve ilgi görmeyen çocuğun kişilik ve sosyal gelişimi bundan olumsuz yönde etkilenmektedir. Evliliğinde çatışmalar ve sorunlar yaşayan annenin çocuğuna karşı davranışları çocuğa ihmal edildiğini ya da reddedildiğini hissettirebilir. Birçok araştırma bunu destekler niteliktedir. Lerner ve Spanier, (1978)'e göre, çocuk ve evlilik arasında karmaşık bir ilişki vardır. Bu ilişkide, hem evlilik çocuğu, hem de çocuk evliliği etkilemektedir (akt. Yaşar, 2009). Bu durumda evlilik doyumu ile çocuğa sergilenen tutumların ilişkili olduğu açıktır ve evlilik doyumunun ebeveynlik doyumunu da etkilediği düşünülebilir.

2.4.4. Evlilik Doyumu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Harriman (1986), örneklem olarak 90 babanın ve 115 annenin alındığı çalışmada, evlilikte çocuğun doğumu ile meydana gelen kişisel veya evliliğe ilişkin değişikliklerle, eşlerin evlilik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ailede ortaya çıkan değişikliklerle, evlilik uyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Evlilik uyumu iyi olmayan eşlerin, evlilik uyumu iyi olan eşlere göre, çocuklarının doğumu ile birlikte evliliklerinde daha fazla olumsuzluk meydana geldiği görülmüştür. Evlilik uyumu iyi olan veya olmayan eşlere bakıldığında her iki grupta da, bu olumsuz değişikliklerden kadınlar, erkeklere göre daha fazla etkilenmişlerdir (akt. Güven, 2005).

Meyers (2000), evlilik doyumu ve çocukların psikolojik uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiş ve bu ilişkinin ebeveynin depresyon düzeyini ve çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Araştırma sonucunda çocukların davranışsal sorunları ve ebeveynin evlilik doyumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Çocuklarına az ilgi gösteren annelerin evlilik doyumlarının daha düşük olduğu gözlenmiştir.

Özbeklik (2006), kadınların evlilik ve annelik kalitesi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Evlilik kalitesi ile annelik kalitesi arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Evlilik kalitesi ile annelik kalitesi arasındaki ilişkinin yönünün, kadının çocukluk yıllarında gördüğü ve algıladığı annelik tutumlarıyla, stresli yaşam şartlarıyla, çalışma şartlarından tatminiyle ve eşinin yaşıyla ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Cihan-Güngör (2007), evlilik doyumunu açıklayan, bazı kişilik özellikleri arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkileri incelemeye yönelik bir model geliştirmiştir. Çalışmada bu özellikler, evliliğe hazır oluş düzeyi, psikolojik belirtiler, stresle başa çıkma tarzlarından olan aktif planlama ve gelişime açıklık, evlilikte öz yetkinlik, duygusal tutarsızlık, özdenetim ve yumuşak başlılık olarak belirtilmiştir. Araştırmanın örneklemini 620 kadın ve 404 erkekten oluşan 1024 evli bireyler oluşturmaktadır. Aktif planlamanın, psikolojik belirtilerin, evlilik için hazır oluşun ve evlilikteki öz yetkinlik düzeyinin evlilik doyumunu direkt olarak etkilediği belirlenmiştir. Arkadaş onayı evlilikten sağlanan doyumu artırırken, aile onayının evlilikten sağlanan doyum üzerinde bir etkisi olmadığı görülmüştür. İçsel baskının evlilikten sağlanan doyumun negatif yönde yordayıcısı olduğu, evlilik yaşının evlilikten sağlanan doyumunu etkilemediği ortaya konmuştur. Evlilik doyumunu en fazla yordayan değişkenler eş benzerliği ve kök aile ile ilişkileri olmuştur. Erkeklerin evlilik doyumlarının kadınlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kaya (2003), evlilik uyumu ile çocuklardaki davranış problemleri arasındaki incelemiş, bu konuda çocuk yetiştirme tutumlarının rolünü araştırmıştır. Bulgulara göre, çocuklardaki davranış problemleri ile annelerin saldırganlık ve kin davranışı ve evlilik uyumu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Babalar için ise, evlilik uyumu ile çocuklardaki davranış problemleri arasında, çocuk yetiştirme tutum değişkenleri kontrol altına alınmasından önce ve alındıktan sonra, anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren, örneklem, araştırmada kullanılan ölçme araçları ve verilerin toplanması, analizine ilişkin açıklamalar yer alacaktır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada özel bir ilkokul ve özel bir ortaokul velilerinin (annelerinin) Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarına etki eden bazı faktörler incelenmiştir. Araştırma gözlemsel ve kesitsel bir araştırma, aynı zamanda vaka kontrol çalışmasıdır.

Çalışmada, bağımlı değişkenler, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve buna ait alt değişkenler iken, bağımsız değişkenler; sürekli kaygı durumu ve evlilik doyumu, ölçeklendirilmiş değişkenleri yanında, annenin yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, eğitim düzeyi, mesleği, birinci kuşak annenin (anneanne) çalışma durumu, çocuğa bakım veren kişi ve çocuğun yaş grubu gibi bazı sosyodemografik özelliklerdir. Çalışma evreni, ekonomik gelir düzeyi benzer kişilerden seçildiği için ekonomik gelir düzeyi, kontrol değişkeni olarak ele alınmıştır.

Bu çalışma ilişkisel tarama modeline uygun olarak planlanmıştır. İlişkisel tarama modellerinde değişkenler arasındaki ilişkiler, “korelasyon türü” ve “karşılaştırma türü” olmak üzere iki şekilde incelenmektedir (Karasar, 2002). Bu çalışmada annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları ve buna bağlı alt ölçekler bağımlı değişken, ve sosyodemografik faktörler bağımsız değişken olarak seçildiğinden, karşılaştırma türü ilişkisel tarama modeli uygulanmıştır. Diğer taraftan, ERKA ve alt ölçeklerinin puanları ile EY (Evlilik yaşamı) ve SK (Sürekli kaygı) ölçeklerinin puanlarının birlikte değişip değişmediği incelendiğinden, korelasyon türü ilişkisel tarama modeli de çalışmada kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Adana İl merkezindeki orta ve üst sosyoekonomik düzeye sahip anneler oluşturmaktadır. Örneklemi ise; özel bir ilkokul ve özel bir ortaokul velileri (anneleri) oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme bahsi geçen okullardan basit yansız örnekleme yoluyla seçilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Araştırmanın Etiği

Araştırmanın temeli olan Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı (ERKA) ölçeğinin kullanımı için geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapan araştırmacılardan izin alınmıştır. Çalışmanın katılımcılarına aydınlatılmış onam formu sunulmuştur (Ek E). Ayrıca çalışmadaki bütün anketler Milli Eğitim Bakanlığının 98258552-20-E. 13473687 sayılı onayı alındıktan sonra okul velilerine uygulanmıştır.

3.3.2. Sosyodemografik Bilgi Formu

Kişinin bazı sosyodemografik özelliklerinin (annenin yaşı, kardeş sayısı, doğum sırası, eğitim düzeyi, mesleği, birinci kuşak annenin çalışma durumu, çocuğuna bakım veren kişi ve çocuğunun yaş grubu) ölçüldüğü bir form örneklemedeki annelere uygulanmıştır (Ek A).

3.3.3. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği

Ölçek, MacPhee ve diğerleri (1986) tarafından, bireyin ebeveynlik rolünde kendisini ne derece yeterli gördüğü, rolünden aldığı doyum, rolüne yatırımı ve diğer yetişkin rolleri ile arasında ne derecede denge kurduğunu ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek, yeterlilik (6 madde), rol doyumunu (6 madde), yatırım (5 madde) ve rol dengelemesi (5 madde) alt ölçeklerinde toplam 22 maddeden oluşmaktadır (Ek B). Katılımcı, 'öte yandan' ile bağlanmış iki zıt fikir cümlesinden kendisini en iyi temsil eden seçeneği seçer ve her bir önermeye ait 'bana göre kısmen doğru' veya 'bana göre gerçekten doğru' tanımlamalarından sadece birini işaretlemektedir. Ölçekteki, her bir maddenin dört cevabı 1, 2, 4, 5 olarak puanlanmaktadır. Ölçekten alınacak tek bir toplam puan yoktur. Her bir alt boyut için ise, söz konusu boyutu temsil eden maddelerin toplamı alınmaktadır. Alınan yüksek puan, o boyutta bireyin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Ölçeğin orijinal geçerlik çalışmasında, rol doyumuna ait maddeler varyansın % 27,1'ini (madde 4, 8, 12, 16, 20), yeterlilik boyutuna ait maddeler, % 11,6'sını (madde 2, 6, 10, 14, 18, 21), yatırım boyutuna ait maddeler % 8,2'sini (madde 1, 5, 9, 13, 17) ve rol dengeleme boyutuna ait maddeler % 6,8'ini (3, 7, 11, 15, 19, 22) açıklamaktadır. Ölçek, Güler ve Yetim tarafından 2008 yılında Türkçeye çevrilmiş, Türkçeye uyarlanırken bazı maddeler çıkarılmıştır. Türkçe versiyonunun alt ölçeklerinin güvenilirliğini sınamak

amacıyla hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayılarına bakıldığında değerleri 0,61 ile 0,68 arasında değiştiği görülmektedir. Benzer şekilde test-tekrar test güvenilirlik katsayılarının 0,59 ile 0,70 arasında olduğu gözlenmiştir (Güler & Yetim, 2008).

3.3.4. STAI Sürekli Kaygı Ölçeği

Ölçek, Öner ve Le Compte (1983) tarafından Türk kültürüne uyarlanmıştır. Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği; 20 maddeden oluşan “Durumluk Kaygı Ölçeği” ile 20 maddeden oluşan “Sürekli Kaygı Ölçeği” olmak üzere toplam 40 maddeden oluşmaktadır. Durumluk Kaygı Ölçeği, bireylerin belirli bir anda belirli koşullarda kendisini nasıl hissettiğine ilişkin duygularını dikkate alırken, Sürekli Kaygı Ölçeği ise; bireyin genelde kendisini nasıl hissettiğini belirtir. Sürekli kaygı ölçeği, yüksek madde homojenliği ve iç tutarlılığa sahip bir ölçektir. Alpha korelasyonları ile saptanan güvenilirlik katsayılarının; “Sürekli Kaygı Ölçeği” için 0,83 ile 0,87 arasında; Item Remainder korelasyonu tekniğine göre madde güvenilirliği korelasyonları, 0,34 ile 0,72 arasında; ölçeğin test tekrar test yönteminden elde edilen güvenilirlik katsayıları; 0,71 ile 0,86 arasında değişmektedir (Öner & Le Compte, 1983).

Sürekli Kaygı Ölçeğindeki seçenekler; (1) Hemen hiçbir zaman, (2) Bazen, (3) Çok zaman ve (4) Hemen her zaman şeklindedir. Ölçekte iki türlü ifade bulunur. Bunlara (1) doğrudan ya da düz (direct) ve (2) tersine dönmüş (reverse) ifadeler diyebiliriz. Doğrudan ifadeler, olumsuz duyguları; tersine dönmüş ifadeler ise olumlu duyguları dile getirir. Doğrudan ifadelerde “4” değerindeki cevaplar kaygının yüksek olduğunu gösterir. Tersine dönmüş ifadelerde ise “1” değerindeki cevaplar yüksek kaygıyı, “4” değerindekiler düşük kaygıyı gösterir. “Huzursuzum” ifadesi doğrudan, “kendimi sakin hissediyorum” ifadesi de tersine dönmüş ifadelerle örnek olarak gösterilebilir. Ölçekte tersine dönmüş ifadeler; 21, 26, 27, 30, 33, 36 ve 39 numaralı maddeler olmak üzere toplam yedi adettir. Doğrudan ve tersine dönmüş ifadelerin her biri için iki ayrı puanlama sistemi hazırlanır. Doğrudan ifadeler için elde edilen toplam ağırlıklı puandan ters ifadelerin toplam ağırlıklı puanı çıkarılır. Bu sayıya belirlenmiş sabit bir değer eklenir. Sürekli kaygı ölçeği için bu değer 35’tir. Elde edilen son değer bireyin kaygı puanıdır. Büyük puan yüksek kaygı seviyesini, küçük puan düşük kaygı seviyesini ifade eder (Ek C).

3.3.5. Evlilik Yaşam Ölçeği

Evlilik Yaşam Ölçeği, eşlerin evlilik ilişkisinden sağladıkları genel doyum düzeyini ölçmek amacıyla geliştirilmiş 10 maddeden oluşan beş dereceli Likert tipi bir ölçektir (Tezer, 1996) (Ek D). Bireylerin yanlış anlamalarını önlemek için ölçeğin adında “doyum” sözcüğü kullanılmamıştır. Aslında ölçek evlilikten alınan doyumunu ölçmektedir. Ölçek, “Evliliğimi çok anlamlı buluyorum”, “Evliliğimizde giderek azalan heyecan beni rahatsız ediyor”, “Evlilikten beklediğim çoğu şey gerçekleşti” gibi ifadeler ve “kesinlikle katılmıyorum” dan başlayarak orta derecede “kararsızım” ve en son da “tamamen katılıyorum” a kadar uzanan beş seçenek içermektedir. Ölçekten alınacak puanlar 10 ile 50 arasında değişmektedir. En yüksek puan, evlilik doyumunun en üst düzeyde olduğuna işaret etmektedir. Evlilik Yaşam Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına bakıldığında; ölçeğin test-tekrar test güvenirlik çalışması sonucunda güvenirlik katsayısı 0,85 olarak saptanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek maksadıyla hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ise ilk uygulamada 0,91, ikinci uygulama grubunda ise 0,89 olarak bulunmuştur. (Tezer, 1996).

3.4. Veri Toplanması ve İstatistiksel Analiz

Veriler, sosyodemografik bilgi formu, Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği (ERKA), sürekli kaygı ölçeği ve evlilik yaşamı ölçeği, formları şeklinde “www.surveey.com” online anket programı kullanılarak örneklem grubuna e-mail aracılığı ile sunulmuştur. Anketler e-mail aracılığıyla toplam 1387 veliye ulaşmış, velilerin ancak 145 tanesi duyarlılık göstererek ankete katılmıştır. Kayıp veriler çıkarıldığında ise 113 kişilik örneklem grubu değerlendirmeye alınmıştır.

Veriler, SPSS 20.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Örneklemin, ölçülen parametreler açısından normal dağılım göstermediği Kolmogorov-Smirnov testiyle karar verilmiştir. Verilerin parametrik olmadığı belirlendikten sonra, iki kategoriye sahip değişkenlerin ortalaması kıyaslanırken Mann-Whitney U, üç kategoriye sahip değişkenlerin ortalamaları kıyaslanırken Kruskal-Wallis varyans analizi yapılmıştır. Aralarında anlamlı fark olan iki’den fazla kategoriye sahip değişkenler ileri analize alınmıştır (Bonferroni düzeltmesi). Ölçek puanları arasında korelasyon olup olmadığı Spearman korelasyon testiyle ölçülmüştür. Anlamlılık derecesi $p \leq 0,05$ olarak değerlendirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Toplam 113 kişilik örneklem grubunun bazı sosyodemografik özelliklere göre dağılımı Tablo 1’de sunulmuştur. Örneklem grubundaki annelerin %46,9’u 36 yaşından küçük, % 53,1’i ise 36 yaşından büyüktür. Annelerin % 3,5 ‘u tek çocuk, % 23,9’u iki kardeş ve %72,6’sı ise üç kardeş ve daha fazladır. Annelerin doğum sırasına bakıldığında, en büyük çocuk olanlar örneklemin %43,4’ünü, ortanca çocuk olanlar %32,7’sini ve en küçük çocuk olanlar %23,9’unu oluşturmaktadır. Annelerin %73,4’ünün anneleri kendileri çocukken ev hanımı iken, %26,6’sının çalışmaktadır. Çalışmaya katılan annelerin eğitim düzeyleri ilkokul, ortaokul, lise, lisans ve lisansüstü olmak üzere beş kategoriye de girmektedir. Ancak, ilkokul ve ortaokul mezunu anneler ikişer katılımcı olmak üzere toplam dört kişidir. Büyük çoğunluk tüm örneklemin %61,1’i olup, üniversite mezunudur. Örneklemin %19,5’i lise mezunu iken, %15,9’u ise lisansüstü eğitim düzeyindedir. Annelerin çalışma durumu ise, Ev hanımı, öğretmen (yarı zamanlı çalışan) ve diğer meslek kategorilerinde incelenmiş, %23,9’unun ev hanımı, %21,2’sinin öğretmen, %54,9’unun da diğer meslek dallarından olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan annelere çocuklarına 0-3 yaş döneminde bakım veren kişi sorulduğunda %29,2’sinin çocuğuna kendisinin baktığı, %31,9’unun ailesinden birinin baktığı, %38,9’unun çocuğuna bakıcının baktığı cevapları alınmıştır. Örneklem grubunun %67,3’ü yalnızca 10 ve 10 yaş altında çocuğa/çocuklara sahip iken, %32,7’si 10 yaş üzeri ya da aynı zamanda 10 yaş ve altında çocuğa sahiptir. Başka bir ifadeyle örneklemin %32,7’sinin en az bir çocuğu 10 yaşın üzerindedir, %67,3’ünün 10 yaş üzeri çocuğu yoktur (Tablo1.).

Tablo 1.

Örneklem grubunun sosyodemografik özelliklere göre dağılımı

		N	%
Annenin yaş grubu	≤36	53	46,9
	>36	60	53,1
Annenin kardeş sayısı	1	4	3,5
	2	27	23,9
	3+	82	72,6
Annenin doğum sırası	En büyük	49	43,4
	Ortanca	37	32,7
	En küçük	27	23,9
Anneanne çalışma durumu	Ev Hanımı	83	73,4
	Çalışıyor	30	26,6
Anne eğitim durumu	İlkokul	2	1,8
	Ortaokul	2	1,8
	Lise	22	19,5
	Lisans	69	61,1
	Lisans Üstü	18	15,9
Annenin mesleği	Ev Hanımı	27	23,9
	Öğretmen	24	21,2
	Diğer meslek	62	54,9
Çocuğa bakım veren kişi	Anne	33	29,2
	Bakıcı	44	38,9
	Aileden Biri	36	31,9
Çocuğun yaş grubu	≤10	76	67,3
	>10	37	32,7

Örneklem grubuna ERKA (Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği), EY (Evlilik Yaşamı Ölçeği) ve SK (Sürekli Kaygı Ölçeği) olmak üzere toplam üç ölçek uygulanmıştır. ERKA ölçeği rol doyumu, yeterlilik, yatırım, rol dengeleme olmak üzere toplam 4 alt ölçekten oluşmaktadır. Bu ölçeklerden 113 annenin aldığı puan ortalamaları Tablo 2’de verilmektedir. Örneklemin ERKA toplam puan ortalaması $67,54 \pm 15,90$ olarak hesaplanmıştır. ERKA ve alt ölçeklerinin puan ortalamalarında belirgin bir düşüklük veya yükseklik gözlenmemiştir. Rol doyumu puan ortalaması $14,30 \pm 3,82$, yeterlilik puan ortalaması $19,38 \pm 5,28$, yatırım puan ortalaması $16,73 \pm 4,42$ ve rol dengeleme puan ortalaması $17,13 \pm 5,91$ olarak hesaplanmıştır. Katılımcıların evlilik yaşamı ölçeği puan ortalamaları $33,66 \pm 6,19$ iken, sürekli kaygı ölçeği puan

ortalamları $45,89 \pm 4,30$ olarak bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 80,00 iken, örneklemin SK maksimum puanının 57,00 olduğu görülmektedir. (Tablo 2).

Tablo 2.

Örnekleme uygulanan ölçek ve alt ölçek puanlarına ilişkin bazı istatistiksel veriler

Ölçek Puanları	N	Min.	Max.	$\bar{X}$	Ss
ERKA toplam	113	36,00	110,00	67,54	15,90
Rol doyumu	113	5,00	25,00	14,30	3,82
Yeterlilik	113	10,00	30,00	19,38	5,28
Yatırım	113	5,00	25,00	16,73	4,42
Rol dengeleme	113	6,00	30,00	17,13	5,91
EY	113	16,00	46,00	33,66	6,19
SK	113	37,00	57,00	45,89	4,30

ERKA; ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği, EY; Evlilik yaşamı ölçeği, SK; Sürekli kaygı ölçeği

Tablo 3.'te ERKA rol doyumu puan ortalamaları ve diğer bazı istatistiksel parametreler verilmektedir. Örneklem grubundaki annelerin, incelenen sosyodemografik özelliklere göre ERKA rol doyumu alt ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamıştır. Anne tek çocuk iken rol doyumu puan ortalaması ($17,00 \pm 5,42$) ile 2 çocuk ($13,85 \pm 4,19$) ve üç ve daha fazla çocuğu olanların puan ortalamaları ($14,32 \pm 3,62$) arasında fark olmasına rağmen bu fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır. Doğum sırasına bakıldığında en büyük ve ortanca çocuk olan annelerin rol doyumu puan ortalamaları sırasıyla $13,94 \pm 4,21$ ve $13,84 \pm 3,18$ olarak bulunmuştur. En küçük çocuk olan annelerle, ortanca ve büyük çocuğu olan anneler kıyaslandığında kendinden küçük kardeşi olmayan yani en küçük çocuk olan annelerin rol doyumu puan ortalaması daha yüksek bulunmuştur ($15,59 \pm 3,76$) fakat bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Annelerin eğitim durumu açısından rol doyumu puanlarını kıyaslarken ilkokul ve ortaokul mezunu anne sayısı (toplam dört kişi) yetersiz olduğundan ve evreni temsil etmediğinden, lise, üniversite ve lisansüstü mezunu annelere göre rol doyumunda farklılık varmış gibi görünse de anlamlı değildir. Lise, üniversite ve lisansüstü mezunu annelerin rol doyumu puan ortalamaları arasında da hiçbir farklılık görülmemektedir.

Tablo 3.

ERKA Rol doyumu alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları

		N	$\bar{X}$	Ss	p	U/ X^2_{KW}
Annenin yaşı	≤ 36	53	14,26	4,12		
	> 36	60	14,33	3,58	,485	U=1.707,50
Annenin kardeş sayısı	1	4	17,00	5,42		
	2	27	13,85	4,19		
	≥ 3	82	14,32	3,62	,451	$X^2_{KW} = 1,594$
Annenin doğum sırası	En büyük	49	13,94	4,21		
	Ortanca	37	13,84	3,18		
	En küçük	27	15,59	3,76	,197	$X^2_{KW}=3,25$
Anneanne çalışma durumu	Çalışan	30	13,60	4,15		
	Ev hanımı	83	14,55	3,69	,232	U=1423,00
Annenin eğitim durumu	İlkokul	2	15,00	2,83		
	Ortaokul	2	18,00	7,07		
	Lise	22	14,09	5,34		
	Üniversite	69	14,35	3,39		
	Lisansüstü	18	13,89	3,14	,873	$X^2_{KW}=1,231$
Annenin mesleği	Ev hanımı	27	14,37	3,97		
	Öğretmen	24	13,92	3,22		
	Diğer	62	14,42	4,02	,855	$X^2_{KW}=0,314$
Çocuğa bakım veren	Anne	33	14,42	3,90		
	Bakıcı	44	14,65	4,04		
	Aileden biri	36	14,00	3,46	,852	$X^2_{KW}=0,320$
Çocuğun yaş grubu	≤ 10	76	14,24	3,81		
	> 10	37	14,43	3,91	,990	U= 1404,00

* $p \leq .05$ değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

ERKA yeterlilik alt ölçek puan ortalamaları, annenin yaşı, annenin doğum sırası, annenin eğitim durumu, annenin mesleği, anneanneninin çalışma durumu ve çocuğa bakım veren kişiye göre anlamlı hiçbir farklılık göstermemiştir (Tablo 4.). Annelerin kardeş sayısına göre yeterlilik alt ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,010$). Kruskal-Wallis katsayısı ise $X^2_{KW} = 1,594$ olarak bulunmuştur (Tablo 4.).

Çocuğun yaş grubuna göre ERKA yeterlilik alt ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p=0,019$; $U=1786,00$). En az bir

çocuğu 10 yaş üzeri olan annelerin yeterlilik puan ortalaması ($21,08 \pm 5,34$), çocuğu 10 yaş ve altı olan annelerinkinden ($18,55 \pm 5,08$) daha yüksektir (Tablo 4.).

Tablo 4.

ERKA Yeterlilik alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları

		N	$\bar{X}$	Ss	p	U/ χ^2_{KW}
Annenin yaşı	≤ 36	53	19,47	5,42	0,833	U=1553,50
	> 36	60	19,30	5,20		
Annenin kardeş sayısı	1	4	19,75	7,23	0,010*	$\chi^2_{KW}=9,23$
	2	27	16,85	5,36		
	≥ 3	82	20,20	4,96		
Annenin doğum sırası	En büyük	49	18,76	5,58	0,333	$\chi^2_{KW}=2,20$
	Ortanca	37	20,27	5,12		
	En küçük	27	19,30	4,94		
Anneanne çalışma durumu	Çalışan	30	18,67	5,29	0,362	U=1384,50
	Ev hanımı	83	19,64	5,29		
Annenin eğitim durumu	İlkokul	2	21,00	12,73	0,294	$\chi^2_{KW}=4,93$
	Ortaokul	2	22,00	11,31		
	Lise	22	19,77	4,92		
	Üniversite	69	19,80	5,03		
	Lisansüstü	18	16,83	5,15		
Annenin mesleği	Ev hanımı	27	19,93	5,57	0,204	$\chi^2_{KW}=3,18$
	Öğretmen	24	17,58	4,84		
	Diğer	62	19,84	5,25		
Çocuğa bakım veren	Anne	33	19,88	5,48	0,858	$\chi^2_{KW}=0,306$
	Bakıcı	44	20,25	4,86		
	Aileden biri	36	19,03	5,07		
Çocuğun yaş grubu	≤ 10	76	18,55	5,08	0,019*	U= 1786,00
	> 10	37	21,08	5,34		

* $p \leq .05$ değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

Kardeş sayısı iki olan annelerin yeterlilik puan ortalaması diğerlerinden daha düşüktür ($16,85 \pm 5,36$). En yüksek yeterlilik puan ortalaması ($20,20 \pm 4,96$) üç ve daha fazla kardeşli olan annelere aittir. Tek kardeş olan anneler de çok kardeşli annelere yakın sonuç vermiştir ($19,75 \pm 7,23$) (Tablo 4.). Anlamlı farklılığın nereden kaynaklandığını görmek için ileri analiz yapılmış, Bonferroni düzeltmesiyle birlikte, annelerin kardeş sayısına göre yeterlilik alt ölçek puan ortalamaları arasındaki farkın iki kardeş olan anneler ile üç ve üçten fazla kardeş sayısı olan annelerin yeterlilik alt ölçek

puan ortalaması arasındaki farktan ileri geldiği ($p=0,002$, $U=676,50$) bulunmuştur (Tablo 5.).

Tablo 5.

Yeterlilik puanlarının annelerin kardeş sayıları arasındaki farklılık düzeyleri

Kardeş sayısı	1	≥ 3
1		$P=0,729$ $U= 146,50$
2	$p= 0,408$ $U=39,00$	$P= 0,002$ $U= 676,50$

* $p \leq 0,05$ değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

Tablo 6'da ERKA yatırım alt ölçek puanlarının sosyodemografik özelliklere göre dağılımları görülmektedir. Annenin yaşı, annenin doğum sırası, annenin eğitim durumu, anneanne çalışma durumu, çocuğa bakım veren kişi ve çocuğun yaş grubuna göre yatırım puan ortalamaları arasında hiçbir fark bulunmamaktadır. Kardeş sayısı üç ve üçten fazla olan annelerin yatırım alt ölçek puan ortalaması ($17,20 \pm 4,44$), tek kardeş olanlara ($14,75 \pm 7,85$) ve iki kardeş olanlara göre ($15,59 \pm 4,66$) daha yüksektir. Ancak bu fark istatistiksel açıdan anlamlı bir fark değildir. Öğretmenlik yapan annelerin yatırım alt ölçek puanları, ev hanımı ve diğer meslek sahibi annelere göre daha düşük çıkmıştır ($15,25 \pm 4,82$) ancak aradaki fark yine istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Tablo 6.

ERKA Yatırım alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları

		N	$\bar{X}$	Ss	p	U/ χ^2_{KW}
Annenin yaşı	≤36	53	17,00	4,64	0,626	U=1506,00
	>36	60	16,48	4,24		
Annenin kardeş sayısı	1	4	14,75	7,85	0,213	$\chi^2_{KW}=3,096$
	2	27	15,59	4,66		
	≥3	82	17,20	4,11		
Annenin doğum sırası	En büyük	49	16,51	4,62	0,476	$\chi^2_{KW}=1,49$
	Ortanca	37	16,35	4,14		
	En küçük	27	17,63	4,44		
Anneanne çalışma durumu	Çalışan	30	16,83	4,01	0,903	U=1263,50
	Ev hanımı	83	16,69	4,58		
Annenin eğitim durumu	İlkokul	2	16,50	6,36	0,930	$\chi^2_{KW}=0,863$
	Ortaokul	2	19,00	8,49		
	Lise	22	15,96	4,86		
	Üniversite	69	16,96	4,48		
	Lisansüstü	18	16,56	3,28		
Annenin mesleği	Ev hanımı	27	16,70	5,14	0,133	$\chi^2_{KW}=4,039$
	Öğretmen	24	15,25	4,82		
	Diğer	62	17,31	3,81		
Çocuğa bakım veren	Anne	33	16,67	4,81	0,717	$\chi^2_{KW}=0,664$
	Bakıcı	44	17,84	4,43		
	Aileden biri	36	16,39	3,91		
Çocuğun yaş grubu	≤10	76	16,37	4,33	0,187	U=1620,00
	>10	37	17,46	4,56		

*p ≤ 0,05 değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

Tablo 7’de ERKA rol dengeleme alt ölçek puanlarının sosyodemografik özelliklere göre değerlendirildiği görülmektedir. Annelerin yaşı, doğum sırası ve eğitim durumu ile çocuğa bakım veren kişi ve çocuğun yaş grubu değişkenlerine göre rol dengeleme alt ölçek puan ortalamaları arasında farklılık bulunmamıştır. Kardeş sayısı açısından rol dengeleme puanlarına bakıldığında, iki kardeşli olan annelerin rol dengeleme puan ortalaması en düşük (15,78±5,96) ve tek kardeş olan annelerin puan ortalaması ise en yüksek (19,25±8,92) bulunmuştur. Ancak kardeş sayısı ile rol dengeleme arasında istatistiksel olarak anlamlı fark yoktur. Örnekleme tek kardeş olan anne sayısı dördür ve evreni temsil etmek için yeterli bir rakam değildir. Çalışan ve ev

hanımı annesi olan annelerin rol dengeleme alt ölçek puan ortalamaları karşılaştırıldığında, çalışan annesi olan annelerin puan ortalaması $15,33\pm 5,05$ iken çalışmayan annesi olan annelerin puan ortalaması ise $17,78\pm 6,08$ olarak bulunmuştur. Aralarında fark var ama bu fark yine istatistiksel olarak anlamlı değildir. Annelerin mesleği ile rol dengeleme puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0,049$; $\chi^2_{KW}=6,042$).

Tablo 7.

ERKA Rol dengeleme alt ölçek puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları

		N	$\bar{X}$	Ss	p	U/ χ^2_{KW}
Annenin yaşı	≤ 36	53	18,00	6,10		
	> 36	60	16,37	5,67	0,158	U=1346,00
Annenin kardeş sayısı	1	4	19,25	8,92		
	2	27	15,78	5,96		
	≥ 3	82	17,48	5,74	0,455	$\chi^2_{KW}=1,573$
Annenin doğum sırası	En büyük	49	16,18	6,06		
	Ortanca	37	17,62	5,58		
	En küçük	27	18,19	6,00	0,333	$\chi^2_{KW}=2,20$
Anneanne çalışma durumu	Çalışan	30	15,33	5,05		
	Ev hanımı	83	17,78	6,08	0,057	U=1536,50
Annenin eğitim durumu	İlkokul	2	18,00	11,32		
	Ortaokul	2	20,00	14,14		
	Lise	22	16,91	6,83		
	Üniversite	69	17,17	5,34		
	Lisansüstü	18	16,83	6,14	0,995	$\chi^2_{KW}=0,203$
Annenin mesleği	Ev hanımı	27	16,96	7,04		
	Öğretmen	24	14,79	5,93		
	Diğer	62	18,11	5,14	0,049*	$\chi^2_{KW}=6,042$
Çocuğa bakım veren	Anne	33	17,27	6,81		
	Bakıcı	44	17,37	5,22		
	Aileden biri	36	17,97	5,27	0,589	$\chi^2_{KW}=1,058$
Çocuğun yaş grubu	≤ 10	76	16,86	5,16		
	> 10	37	17,70	7,25	0,676	U=1474,00

* $p \leq 0,05$ değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

Öğretmen olan annelerin rol dengeleme puan ortalamaları $14,79\pm 5,93$ olarak hesaplanmıştır. Bu değer diğer meslek sahibi olan annelere göre ($18,11\pm 5,14$) daha

düşüktür. Ev hanımı annelerin ise puan ortalaması $16,96 \pm 7,04$ olarak bulunmuştur (Tablo 7). Aradaki anlamlı farkın nereden kaynaklandığını bulmak için ileri analiz yapılmış, öğretmen olan ve diğer meslek sahibi olan annelerin rol dengeleme alt ölçek puan ortalamaları arasındaki fark $p=0,011$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($U=481,00$) (Tablo 8).

Tablo 8.

Rol dengeleme puanlarının annelerin meslekleri arasındaki farklılık düzeyleri

Meslek	Ev hanımı	Diğer meslek
Ev hanımı		P=0 ,351 U= 733,00
Öğretmen	p=0 ,319 U=271,50	P= 0,011 U= 481,00

* $p \leq 0,05$ değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

Tablo 9’da ERKA toplam puanlarının sosyodemografik gruplara göre karşılaştırmaları görülmektedir. Annenin yaşı, doğum sırası, annenin çalışma durumu, çocuğa bakım veren kişi ve çocuğun yaş grubu değişkenlerine göre ERKA toplam puan ortalamaları arasında farklılık bulunmamaktadır. İki kardeşe sahip annelerin ERKA puan ortalamaları ($62,07 \pm 15,37$) tek kardeş ($70,75 \pm 28,25$) ve üç ve üç üzeri kardeş olan annelere göre ($69,18 \pm 15,20$) daha düşüktür. Ancak aradaki bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Benzer şekilde, Tablo 9’ da annelerin eğitim durumu ilköğretim ve ortaokul olanların lise ve üzeri eğitim durumuna sahip annelerin ERKA puan ortalamalarından daha yüksek olduğu görülmektedir, ancak örneklem sayısı ilk ve ortaokul mezunu anneler için çok az olduğundan, hem evreni temsil etme açısından yeterli değil hem de istatistiksel olarak bu fark anlamlı değildir. Annelerin mesleğine göre ERKA toplam puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur ($p=0,05$; $\chi^2_{KW}=5,995$) (Tablo 9.)

Tablo 9.

ERKA toplam puanlarının sosyodemografik gruplara göre dağılımları

		N	$\bar{X}$	Ss	p	U/ χ^2_{KW}
Annenin yaşı	≤ 36	53	68,74	17,53		
	> 36	60	66,48	14,37	0,571	1591,50
Annenin kardeş sayısı	1	4	70,75	28,25		
	2	27	62,07	15,37		
	≥ 3	82	69,18	15,20	0,100	$\chi^2_{KW}=4,609$
Annenin doğum sırası	En büyük	49	65,39	16,18		
	Ortanca	37	68,08	15,07		
	En küçük	27	70,70	16,50	0,395	$\chi^2_{KW}=1,858$
Anneanne çalışma durumu	Çalışan	30	64,43	13,54		
	Ev hanımı	83	68,66	16,60	0,209	U=1438,00
Annenin eğitim durumu	İlkokul	2	70,50	33,23		
	Ortaokul	2	79,00	41,01		
	Lise	22	66,72	18,02		
	Üniversite	69	68,28	14,71		
	Lisansüstü	18	64,11	14,28	0,921	$\chi^2_{KW}=0,928$
Annenin mesleği	Ev hanımı	27	67,96	19,24		
	Öğretmen	24	61,54	16,06		
	Diğer	62	69,68	13,80	0,050	$\chi^2_{KW}=5,995$
Çocuğa bakım veren	Anne	33	68,24	18,14		
	Bakıcı	44	67,16	16,31		
	Aileden biri	36	67,36	13,44	0,996	$\chi^2_{KW}=0,007$
Çocuğun yaş grubu	≤ 10	76	66,01	14,50		
	> 10	37	70,68	18,26	0,152	U=1640,00

* $p \leq 0,05$ değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

Ev hanımı, öğretmen ve diğer mesleğe sahip olan annelerin ERKA toplam puan ortalamaları sırasıyla; $67,96 \pm 19,24$, $61,54 \pm 16,06$ ve $69,68 \pm 13,80$ olarak bulunmuştur. Aradaki farkın nereden kaynaklandığını bulmak için yapılan ileri analiz (Bonferroni düzeltmesi) sonucu, öğretmen olan anneler ile diğer mesleklere sahip annelerin ERKA toplam puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p=0,015$; $U=491,50$). (Tablo 10.).

Tablo 10.

ERKA toplam puanlarının annelerin meslekleri arasındaki farklılık düzeyleri

Meslek	Ev hanımı	Diğer meslek
Ev hanımı		p= 0,311 U= 723,50
Öğretmen	p=0,227 U=260,00	p=0,015 U= 491,50

* $p \leq 0,05$ değeri değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farkı göstermektedir.

Tablo 11’ de ERKA ölçeği ve alt ölçekleri ile EY (Evlilik yaşam ölçeği) ve SK (Sürekli Kaygı Ölçeği) arasındaki ilişkiler incelenmiştir. EY ile ERKA ölçeği ve diğer alt ölçekleri arasında korelasyon bulunmamıştır. SK ölçeği ile ise rol doyumunu alt ölçeği hariç diğer ölçekler arasında ilişki bulunmaktadır. ERKA puanı ile SK puanı arasında olumlu yönde (pozitif) ($r_s = 0,313$; $p=0,001$), orta düzeyde, yeterlilik alt ölçek puanı ile SK ölçek puanı arasında olumlu yönde ($r_s = 0,317$; $p=0,001$), orta düzeyde, yatırım alt ölçek puanı ile SK ölçek puanı arasında olumlu yönde ($r_s = 0,243$; $p=0,010$), zayıf düzeyde ve rol dengeleme alt ölçek puanı ile SK ölçek puanı arasında olumlu yönde ($r_s = 0,247$; $p=0,008$), orta düzeyde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır.

Tablo 11.

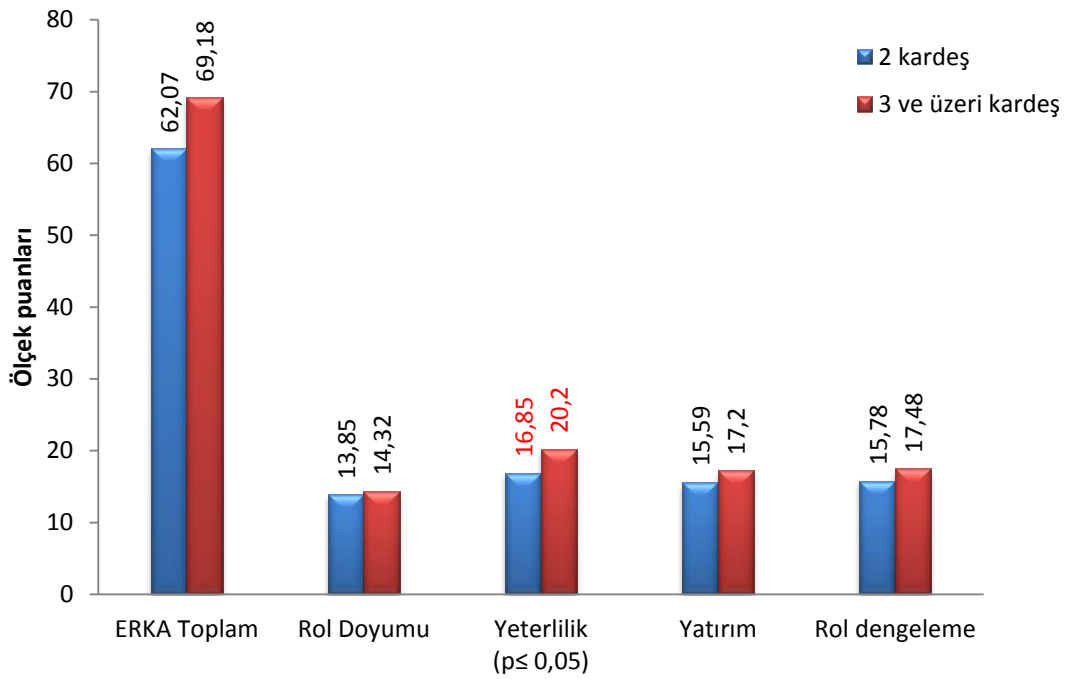
Ölçekler arasında korelasyon analizi

	EY (Evlilik Yaşamı)	SK (Sürekli Kaygı)	N
ERKA toplam	$r_s = -0,005$ $p = 0,956$	$r_s = 0,313^{**}$ $p = 0,001$	113
Rol doyumunu	$r_s = 0,121$ $p = 0,202$	$r_s = 0,105$ $p = 0,268$	113
Yeterlilik	$r_s = -0,081$ $p = 0,394$	$r_s = 0,317^{**}$ $p = 0,001$	113
Yatırım	$r_s = 0,065$ $p = 0,494$	$r_s = 0,243^*$ $p = 0,010$	113
Rol dengeleme	$r_s = -0,018$ $p = 0,849$	$r_s = 0,247^{**}$ $p = 0,008$	113

Spearman Korelasyonu, $p \leq 0,05$ önem derecesindedir. * r_s zayıf düzeyde korelasyonu,

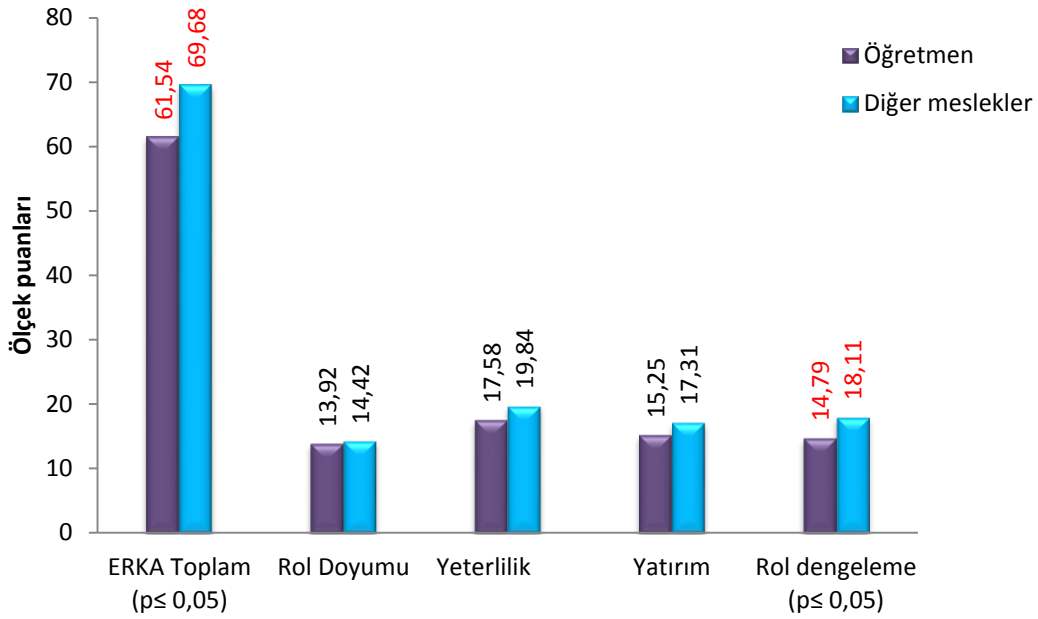
** r_s orta düzeyde korelasyonu göstermektedir.

ERKA ve alt ölçek puan ortalamaları istatistiksel olarak anlamlı bulunan değişkenler, annenin kardeş sayısı, annenin mesleği ve çocuğun yaş grubu değişkenleridir. Bu değişkenlerin tüm alt boyutlarla birlikte ERKA puanlarının genel olarak değerlendirilmesi Şekil 1, 2 ve 3'te verilmektedir. Şekil 1.'de annenin kardeş sayısına göre ERKA toplam ve alt ölçek puan ortalaması dağılımları görülmektedir. İki kardeş olan annelerin ERKA toplam puan ve tüm alt boyutlarındaki puan ortalamaları üç ve üçten fazla sayıda kardeş sayısına sahip olan annelere göre daha düşüktür. Ancak yalnızca yeterlilik alt boyutu puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p \leq 0,05$) (Şekil 1.).

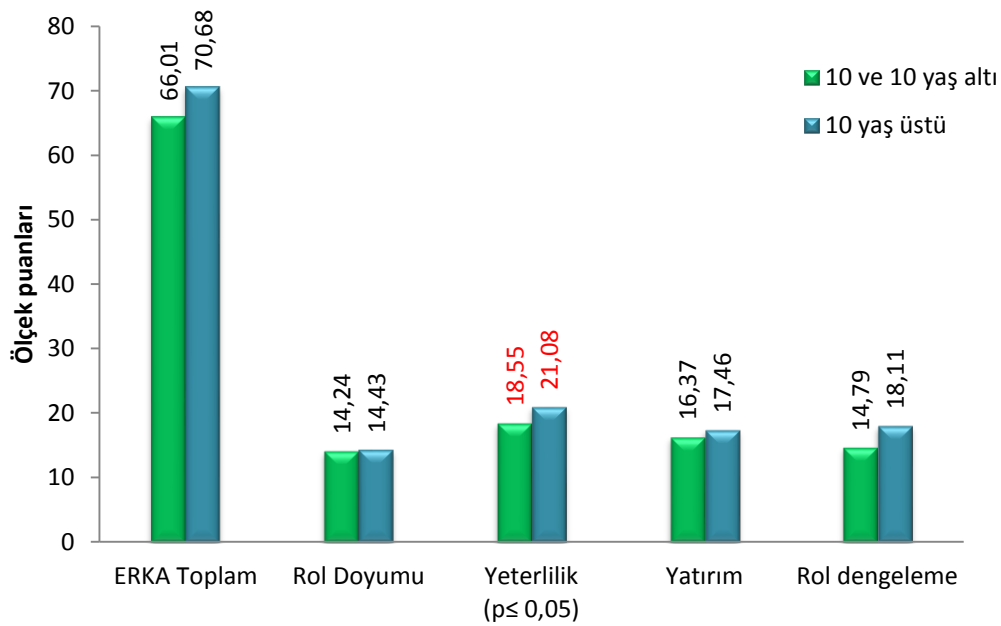
Şekil 1. Annenin kardeş sayısına göre ERKA ve alt ölçeklerinin puan dağılımları

ERKA ve alt ölçek puanlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği diğer bir değişken annelerin mesleğidir. Annelerin mesleklerine göre ERKA ve alt ölçeklerinin puan dağılımları Şekil 2.'de verilmiştir. Öğretmenlik mesleğine sahip olan annelerin ERKA ve diğer tüm alt boyutlardan aldığı puanların ortalaması, diğer meslek sahibi annelerin puan ortalamalarına göre daha düşüktür. ERKA toplam puan ortalaması ve rol dengeleme puan ortalamasının her ikisinde de diğer mesleğe sahip anneler lehine anlamlı düzeyde farklılık bulunmaktadır ($p \leq 0,05$).

Şekil 2. Annenin mesleğine göre ERKA ve alt ölçeklerinin puan dağılımları

Çocuğun yaş grubuna göre ERKA ve alt ölçek puan dağılımları Şekil 3.'te özetlenmektedir. En az bir çocuğu 10 yaş üstünde olan annelerin genel olarak tüm ERKA alt ölçekleri ve ERKA toplam puan ortalamalarının sadece 10 yaş ve altında çocuğu olan annelerinkine göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak yeterlilik alt boyutunda 10 yaş üzeri çocuğa sahip olan annelerin puanının 10 yaş üzeri çocuğu olmayan annelerinkine göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur ($p \leq 0,05$).

Şekil 3. Çocuğun yaş grubuna göre ERKA ve alt ölçeklerinin puan dağılımları

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, çalışmadan edilen bulguların olası nedenlerine yönelik yorumlara ve ilgili alan yazınla bulguların karşılaştırmalarına yer verilmiştir.

Örneklem grubunun ERKA toplam puan ortalamasının, orta düzeyde olduğu görülmektedir. Aynı zamanda diğer ölçeklerden alınan puanlara göre; örnekleme aşırı yüksek kaygı düzeyine sahip (kaygı bozukluğu olan) kimsenin olmadığı ve çalışılan grubun evlilik doyumunun da orta düzeyde olduğu söylenebilir. Örneklemin ölçek puanları açısından aşırı uçlarda toplanmaması gruplar arasındaki ilişkileri saptamada olumlu bir tablodur. Bazı çalışmalarda ailelerin sosyoekonomik düzeyi ile anne-baba-çocuk iletişimi arasında ilişki olduğu vurgulanmaktadır (Arabacı & Ömeroğlu, 2013, s. 45; Başaran, 2005, s. 299). Buradan yola çıkarak bu çalışmada örneklem grubu yakın sosyoekonomik düzeyde seçilmiş, böylece ölçülen diğer parametreler açısından karıştırıcı olmasının önüne geçilmiştir.

ERKA rol doyum puan ortalamaları arasında, annelerin sosyodemografik özelliklerine göre anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Türk annelerinde rol doyumunun herhangi bir değişkene bağlı olmadığını başka bir araştırma da desteklemektedir (Güler & Yetim, 2008). Ebeveyn doyumunu, hem ebeveynlik rolünden annenin aldığı doyumunu hem de annenin çocuk ile ilişkisinden aldığı doyumunu yansıtan bir kavram olarak ele alınmıştır. Türk kadınlarının, kültürümüzün bir yansıması olarak, annelikten hoşnut olmaması mümkün olan bir durum değildir. Literatürlerde de kişinin annelik rolüne yönelik zihinsel ve davranışsal hazır bulunuşluğunun ebeveyn öz yeterliliğini etkilediği vurgulanmıştır (Akt. Aksoy & Diken, 2009). Bu durumda, şartlar her ne olursa olsun çocuk yaştan beri oyuncak bebekleriyle anneliği taklit eden, bu anlamda hazır bulunuşluğu yüksek olan Türk kadınının, anneliği kutsal bir rol olarak görmesi gerçeğiyle çalışmanın bu bulgusu açıklanabilir.

Annelerin kardeş sayısına göre ERKA yeterlilik alt ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Kardeş sayısı iki olan annelerin yeterlilik puan ortalaması üç ve üçten fazla kardeş sayısına sahip olan annelerinkine göre daha düşüktür. En yüksek yeterlilik puan ortalaması üç ve daha fazla kardeşli olan annelere aittir. Tek kardeş olan anneler de çok kardeşli ebeveynlere yakın sonuç vermiştir. Bireylerin kendi çocuklarına karşı tutumlarını belirleyen faktörlerden en önemlisinin

kendi aile dinamikleri olduğu bilinmektedir. Safran (1990), bilişsel kuram çerçevesinde kişilerarası şema kavramını geliştirmiş, tamamlayıcılık ilkesine göre kişilerin davranışlarının birbirlerinin davranışlarını etkilediğini öne sürmüştür. Young, Klosko, & Weishaar da kuramlarında şemaların rolüne vurgu yaparak bu görüşü desteklemektedirler (Young vd., çev. 2003). Ayrıca nesne ilişkileri kuramı da bireyin kendiliğinin oluşmasında çocuklukta ötekilerin bireyle olan ilişkisinin önemini vurgulayarak yine bu görüşe katkıda bulunmaktadır. Annelerin çocuk sayısına göre, çocuklarına ilgi verme durumu değişkenlik göstermektedir. Tek çocuğu olan anneler tüm ilgiyi o çocuğuna aktarabilirken, iki çocuğa sahip anneler ilgilerini bölmek zorunda kalırlar. Çocuk sayısı arttıkça da çocuk başına düşen anne ilgisi miktarı düşüş göstermektedir. Ancak her durumun kendine göre avantaj ve dezavantajları bulunabilir. Bir annenin anneliği konusunda kendini yeterli görebilmesi için ya kendi ailesinde yeterli ilgiyi almış, ya da aldığı ilgi az da olsa yeterli görüyor olması beklenir. Çok kardeşli bireylerin yeterlilik puanlarının anlamlı düzeyde yüksek çıkması, çok çocuklu evlerde görev paylaşımlarının çok olması ve çocuk bakımı konusunda model alarak aileden yetişmiş olması ya da çok çocuklu ailede yetişmekten dolayı ebeveynlikten beklentinin düşük olması sonucu kendi ebeveynliğinde de kendini yeterli görmesiyle açıklanabilir. Çok kardeşle büyüyen anne, kendi kardeş sayısından daha az çocuk sahibi olduğu için, çocuğuna kendi aldığı ilgiden daha fazla ilgi verdiğini düşünüyor olabilir, yani kendini yeterli bulabilir. Ya da çok kardeşli ortamda annelik konusunda ustalaşmış hissettiği için yeterliliği yüksek olabilir. Tek kardeş olan annenin yeterlilik algısının yüksek oluşu da nesne ilişkileri kuramına göre, kendi gördüğü yeterli ilgi ve bunu kendi çocuğuyla olan ilişkisine yansıtabiliyor olmasıyla açıklanabilir. Literatüre göre iki çocuktan sonra annelerin ebeveynliğe yönelik ilgileri azalmaktadır (Demirel, Üner & Kırimi, 2001; Şener & Karacan, 1999). Yani tek çocuk olan anneler daha fazla ebeveyn ilgisi almış ve çocuğuna da aynı şekilde ebeveyn ilgisi gösterebilmekte ve yeterlilik algısı yüksek olmaktadır. İki kardeş olanlar rekabet ortamına girmiş, üzerlerindeki ilgi azalmıştır. Böyle bir ortamda yetişen anne, kendi annesini model alarak, çocuklarına da yetemeyecek bir tutum sergiliyor olabilir.

Çocuğun yaş grubu ile yeterlilik puan ortalamaları arasında da istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmaktadır. En az bir çocuğu 10 yaş üzeri olan annelerin yeterlilik puan ortalaması, çocuğu/çocukları 10 yaş altı olan annelerinkinden daha yüksektir. 10 yaş üzeri dönem, aileden bağımsızlığın ilan edilmeye başlandığı ergenlik dönemini içine alan ve bireyleşmeye doğru gidilen bir yolculuktur. Aynı zamanda, çocukların kendi öz

bakımlarını üstlendiği, annelerin doğal olarak çocuğun öz bakımıyla, yakından ilgilenmesine gerek kalmadığı bir dönemdir. 10 yaş üzeri çocuğu olan annelerin yeterlilik puanlarının yüksek oluşu, çocuğun aileye olan bağımlılığının azalması ve anne olarak çocuğa daha kolay yetebilme düşüncesi ile açıklanabilir. Evde daha küçük çocuk varsa bile en az bir çocuğuna bakıp büyütebilmenin, ergenlik çağına getirip, birçok gelişim aşamasını görüp geçirmenin verdiği tecrübeyle de annelerin kendilerini yeterli ebeveyn olarak algılıyor olması açıklanabilir. 10 yaş altındaki çocukların ise annelerinden ilgi ve beklentileri daha yüksektir. Bu ilgi ve beklentileri optimal düzeyde karşılayabilmek, ve bu konuda kendini yeterli görmek 10 yaş altı çocuğa sahip anneler için güç olabilmektedir.

ERKA yatırım alt ölçek puanlarının sosyodemografik özelliklere göre anlamlı farklılık göstermediği görülmektedir. Yatırım alt ölçeği, annenin ebeveyn rolünü gerçekleştirme ve çocuğunu en iyi şekilde yetiştirme konusunda, kendini ne kadar sorumlu hissettiğinin ve bunu ne kadar üstlendiğinin derecesini ölçme ile ilişkilidir (Greenberg & Goldberg, 1989). Anneliği her türlü görevinden üstün tutan Türk kadınlarının anneliği hiçbir koşula bağlamaması kadar da doğal bir şey yoktur. Bu nedenle sonuçların hiçbirinde anlamlı düzeyde farklılığa rastlanmamış olabilir. Türk kadınları ile yapılan başka bir araştırmada da yaşam yönelimi gibi geniş kapsamlı bir olgu ile yatırım arasındaki ilişki incelenmiş ve ilişki bulunamamıştır (Güler & Yetim, 2008). Bu da araştırmanın bu bulgusunu desteklemektedir.

Rol dengeleme, adından da anlaşılacağı üzere, ebeveynin sahip olduğu diğer rolleriyle (eş rolü, çalışan rolü, arkadaş rolü vb.) ebeveynlik rolü arasındaki dengeyi ne derecede kurduğunu ölçen bir alt ölçektir. Annelerin mesleği ile rol dengeleme puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Öğretmen olan annelerin rol dengeleme puan ortalamaları diğer meslek sahibi olan annelere göre daha düşüktür. Ev hanımı annelerin ise puan ortalaması diğer meslekteki annelerin puan ortalamalarına yakındır. Literatürde, benzer bir çalışmada da çalışan annelerle ev hanımı olan annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algıları, ebeveynlikten elde ettikleri doyum ve ebeveynliğe yönelik genel tutumları arasında anlamlı farklılık bulunmadığı söylenmektedir (Seçer, Çeliköz & Yaşa, 2008, s. 419). Bu da ev hanımı annelerin çocuğuyla daha çok vakit geçirdiğinden dolayı annelik rolünü iyi dengeledikleriyle ilgili algılarının iyi olmasıyla, diğer mesleklerde çalışan annelerin de çocuklarına özlem duyup, kaliteli zaman geçirdikleri düşünceleriyle rol dengeleme konusunda algılarının

yüksek olmasıyla açıklanabilir. Şener ve Karacan da 1999 yılında yaptıkları çalışmada çalışan ve çalışmayan annelerin ebeveynlik doyumlarında anlamlı bir farklılığa rastlamamışlardır. Bu durumda çalışmanın bu bulgusunu literatür bulgularının da desteklediği açıktır. Öğretmenlerin diğer meslek sahiplerine göre rol dengeleme puan ortalamalarının düşük oluşu, günümüzdeki sınav sistemi ve dolayısıyla, velilerinin ve öğretmenlerin girmiş oldukları yarış ortamı ile açıklanabilir. Çocuğun başarısı, öğretmenin başarısı anlamına gelir oldu. Ve öğretmenler de kendilerini stresli bir rekabet ortamında buldular. Dolayısıyla kadının stresli iş ortamı, evdeki annelik ve belki de eş rollerine yeterli ağırlığı verememesi ile sonuçlanabilir. Öğretmenlerin rol dengeleme alt ölçek puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük oluşu, meslek rolü ile ebeveyn rolünü karıştırıyor olabilecekleri görüşünü desteklemektedir. Kadınların kadınlık rollerine ilişkin tatmini ve kendilik algısıyla ilgili yapılan bir çalışmada, kadının işi ile çocuk bakımı konusundaki tatmini arasında ilişki olduğu ortaya konmuştur (Erdwins, Buffardi, Casper, & O'brien, 2001, s. 235).

Annenin mesleği dışındaki diğer sosyodemografik özelliklere göre ERKA toplam puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Benzer bir çalışmada, annelerin yaşları ve eğitim durumlarına göre ebeveynliğe yönelik yeterlilik algısı ve ebeveynlik doyumları arasında anlamlı düzeyde bir farklılığın olmadığı ortaya konmuştur (Öztürk & Giren, 2015, s. 494,495). Yine Seçer ve diğerleri (2008) annelerin ebeveynliğe yönelik yeterlilik algılarının annelerin eğitim durumuna göre farklılaşmadığını ortaya koymuşlardır. Holloway ve diğerleri de (2005) aynı bulguyu destekleyen sonuçlar ortaya koymuşlardır. Bu literatür bulguları çalışma bulgularını desteklemektedir. Ancak, ERKA toplam puan ortalamaları annelerin mesleğine göre anlamlı farklılık göstermiştir. Rol dengeleme alt ölçeğinde olduğu gibi öğretmen olan annelerin ERKA toplam puan ortalamaları diğer mesleklere sahip annelerinkine göre anlamlı derecede düşüktür. Öğretmen olan annelerin, meslek olarak çok fazla çocukla iç içe oldukları bir gerçektir. Belki de öğrencilerine ebeveynlik yatırımı yaptıklarından, tüm enerjilerini onlara harcadıklarından ve tahammül sınırını doldurduklarından ötürü çocuk yetiştirmedeki idealist tutumları azalmakta ve bu konuda evde kendi çocukları için sergiledikleri tavır yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla bu durum ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarının düşük olmasına yol açmış olabilir. Bu konuda yapılan bir görüşmede öğretmen annelerin, kendi çocuklarına harcayacakları enerjinin gün içinde tükendiği ve bu konuda kendilerini iyi hissetmedikleri ifade edilmiştir (Ş. Kopar, Kişisel

iletişim, 20 Mart 2017). Buradan yola çıkarak, diğer mesleklere sahip annelerin ERKA toplam puanının öğretmenlerden daha yüksek oluşu ise, iş hayatından dolayı çocuğa/ çocuklarına daha fazla özlem duymaları ve böylece çocuklarıyla geçirdikleri zamanı iyi değerlendirmeleri ayrıca bir birey yetiştirmenin mutluluğunu, öğretmenlerden farklı olarak, yalnızca kendi çocuklarıyla deneyimlemeleriyle açıklanabilir.

ERKA ve alt ölçekleri ile EY ve SK ölçekleri arasındaki ilişkinin varlığı incelendiğinde, evlilik doyumuyla ERKA toplam ve alt ölçek puanları arasında ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir. Bir araştırmada, evlilik yaşamının kalitesiyle anne babanın çocuğa sergilediği tutum arasında ve dolayısıyla çocuğun davranışları arasında ilişki bulunmuştur (Yılmaz, 2001). Fakat ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile evlilik doyumu arasında korelasyon bulunmamıştır. Annenin evlilikten aldığı doyum ile kendi ebeveynliğine dair fikir ve yargıları birey için farklı alanlar olabilir.

Annelerin ERKA toplam, yeterlilik ve rol dengeleme ölçek puanları ile SK puanları arasında pozitif yönde orta düzeyde anlamlı ilişkinin olduğu bulunmuştur. Yatırım alt ölçek puanı ile SK puanı arasında da yine pozitif yönde ama zayıf ilişki bulunmaktadır. Annelerin sürekli kaygı durumu ile genel olarak ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları arasında pozitif yönde ilişki vardır. Örneklemin kaygı düzeyi optimal çerçevede olduğundan, bulgular aşırı kaygılı anneler üzerinden değil, optimal kaygı durumu üzerinden değerlendirilmiştir ve bu kaygı durumu motive edici güç olarak nitelendirilebilir. Izard ve Tomkins (1971), kaygının da bir duyuşsal özellik olduğunu ve insan davranışı üzerinde etkisinin bulunduğunu açıklamaktadır. Bloom (1979), duyuşsal davranışlar ile bilişsel davranışlar arasında bir ilişkinin olduğunu ve bunun yapılan pek çok araştırma ile ortaya konduğunu belirtmektedir (akt. Büyüköztürk, 1997, s.453). Ebeveynlik tutumları ile kaygı arasında, bilişsel özelliklerin rolüne ilişkin çalışmalar da mevcuttur (McGinn, Cukor & Sanderson, 2005).

Rol doyumu ile kaygı durumu arasında ilişkinin olmayışı, annelik rolünün her koşulda kültürümüz kadınları için kabulü ve gönülden istenmesi ile açıklanabilir. Ülkemiz kadınları tarafından, kadınlık adeta çocuk sahibi olmakla eşdeğer tutulmuş, çocuğu olmayana acınmış ve çocuk sahibi olmak için türlü türlü yollar denenmiştir ve denenecektir. Nitekim rol doyumunun çalışma geneline bakıldığında hiçbir değişken ile ilişkisi bulunmamıştır. Ancak çalışma sonuçlarından anlaşılacağı gibi, kaygı puanı ile yeterlilik puanı arasında pozitif yönde bir ilişki vardır. Bu durum, belki de kaygılı annenin çocuk yetiştirirken daha fazla özen göstereceği, çocuğuna yetebilmek için çaba

harcayacağı ve bu konuda kendilik algısının daha iyi olacağı yorumuyla açıklanabilir. Aynı şekilde belki de kaygılı anne çalışan, eş ve anne rolleri arasında bocalamayacak aradaki dengeyi kurmaya çalışmak adına daima dinamik olacaktır. Yücel, (2003) kaygının motive edici gücüne ilişkin bulgulara çalışmada yer vermiştir. Yine optimal kaygı düzeyi, annelere çocuğun her türlü duygusal, sosyal, fiziksel ihtiyaçlarını karşılama konusunda motivasyon sağlayıp, annelik rolünü elinden geldiğince iyi şekilde gerçekleştirmesine, yani çocuğuna iyi yatırım yapmasına olanak sağlayacaktır. Bu da yatırım alt boyutu ile kaygı arasındaki ilişkiyi açıklayabilir. Tersten bakıldığında belki de annelerin kendilik algısının yüksek oluşu, annenin tüm yaşantısında kaygıya yatkınlık sergilemesine neden oluyor da olabilir.

ALTINCI BÖLÜM

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuç

Annelerin kaygı düzeyleri, evlilik doyumları ve bazı sosyodemografik değişkenlerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarıyla ilişkilerinin incelendiği bu araştırmada, annelerin evlilikten aldıkları doyumla, ebeveynliğe ilişkin kendilik algıları arasında korelasyon bulunmamıştır. Ancak kaygı düzeyi ile ERKA arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Annelerin kaygı düzeyi, aşırı yüksek olmamak kaydıyla, arttıkça, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları iyileşmektedir. Kendilik algısını ölçmek üzere kullandığımız ERKA ölçeğinin dört alt boyutundan üçü de (Yatırım, yeterlilik, rol dengeleme) kaygı düzeyiyle aynı korelasyonu göstermiştir. Ancak rol doyumunu alt ölçek puanının kaygı durumuyla ilişkisi bulunmamaktadır. Rol doyumunun çalışma geneline bakıldığında hiçbir değişken ile ilişkisine rastlanmamıştır. Anneliği, kendiyle bütünleştiren, görev adleden Türk kadını için annelik rolünün hiçbir koşula bağlanmaması beklenen bir sonuçtur. Araştırmada bulunan diğer bir sonuç, öğretmen olan annelerin, diğer meslek sahibi olan annelere göre ERKA'sının ve rol dengeleme durumunun istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğudur. Yeterlilik algısı, çocuğun yaş grubuna göre anlamlı düzeyde farklılık göstermiştir. On yaşından büyük çocuğa sahip anneler kendilerini ebeveynlik konusunda daha yeterli görmektedirler. Araştırma sonuçlarına göre, yeterlilik algısı açısından kategorileri arasında anlamlı fark bulunan değişkenlerden biri, annenin kardeş sayısıdır. Kardeş sayısı üç ve üçten fazla olan annelerin kendi çocuklarına yaptıkları ebeveynlikte kendilerini iki kardeşli annelere göre daha yeterli bulmaktadırlar.

ERKA'nın bazı değişkenden etkilenebileceği genel hipoteziyle yola çıkılan bu araştırmada sonuç olarak, anneler için ERKA'nın bazı faktörlerle ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Adana ili, orta ve üstü ekonomik düzeye sahip annelerinin kaygı düzeyi ile ERKA arasında pozitif ilişki olup, ebeveynliğe ilişkin rol dengelemesi, ebeveynlik konusundaki yeterliliği ve genel olarak ERKA'sı annelerin kardeş sayısı, çocuklarının yaş grubu ve meslek değişkenlerine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir.

6.2.Öneriler

Bu araştırma Adana İli Çukurova semtindeki iki özel okul velilerinin (annelerinin) ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarına bazı sosyodemografik değişkenlerin etkilerini incelemek ve ayrıca annelerin sürekli kaygı durumları ile evlilik doyumlarının ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarıyla ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

1. Bu çalışmada örneklem, bazı sosyodemografik özelliklere göre evreni temsil edemeyecek kadar az sayıdaydı. Bu alanda yapılacak sonraki çalışmalarda daha geniş kitlelere ulaşılarak, örneklem genişletilebilir.
2. Bu çalışmada yalnızca bazı sosyodemografik özelliklerin ERKA ile ilişkisi incelenmiştir. Sosyodemografik farklı özelliklerin de ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısıyla ilişkileri değerlendirilebilir (Ör: çocuk sayısı, anne olma yaşı vb.).
3. Yine annelik bilişlerini ilgilendirdiği düşünülen farklı ölçeklerle de ERKA ölçek puanları karşılaştırılarak farklı çalışmalarla alan yazına katkıda bulunulabilir.

KAYNAKLAR

- Akarşlan-Esen, M. & Cesur, S. (2015). Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynlik Stillerini Algılayışları ve Bu Algının Ebeveyn-Çocuk Değer Benzerliğine Etkisi, *Psikoloji Çalışmaları Dergisi* 35(2), 1-23. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/iupcd/> Erişim tarihi: 07.01.2017.
- Aksoy, V. & Diken, İ. H. (2009). Annelerin Ebeveynlik Öz Yeterlilik Algıları ile Gelişimi Risk Altında Olan Bebeklerin Gelişimleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Araştırmalara Bir Bakış, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 59-68.
- Arabacı, N. & Ömeroğlu, E. (2013). 48-72 Aylık Çocuğa Sahip Anne-Babaların Çocukları İle İletişimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30, 41-53.
- Arkonaç O. (Ed) (1999). *Açıklamalı Psikiyatri Sözlüğü*, İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change, *Psychological Review*, 84(2), 191-215.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency, *American Psychologist*, 32(2), 122-147.
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*, Freeman: New York.
- Barnett, R. C. (2004). Women and multiple roles: Myths and reality, *Harvard Review of Psychiatry*, 3, 159-165.
- Başaran, İ. E. (2005). *Eğitim psikolojisi: gelişim, öğrenme ve ortam*, (6. basım). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model, *Child Development*, 55, 83-96.
- Bornstein, M. H. Hendricks, C. Hahn, C. Haynes, M. O. Painter, K. & Tamis- Lemonda, C. S. (2003). Contributors to self-perceived competence, satisfaction, investment and role balance in maternal parenting: A multivariate ecological analysis, *Parenting: Science and Practice*, 3(4), 285-326.
- Cihan-Güngör, H. (2007). *Evlilik Doyumunu Açıklamaya Yönelik Bir Model Geliştirme; Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Ankara.
- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (1997). Selfefficacy and parenting quality: Findings and future applications, *Developmental Review*, 18, 47-85.

- Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2000). Parenting self-efficacy among mothers of school-age children: conceptualization, measurement and correlates, *Family Relations*, 49 (1), 13-24.
- Corwyn, R. F. & Bradley, R. H. (1999). Determinants of paternal and maternal investment in children, *Infant Mental Health Journal*, 20 (3), 238-256.
- Coşkun, Y. & Akkaş, G. (2009). Engelli Çocuğu Olan Annelerin Sürekli Kaygı Düzeyleri İle Sosyal Destek Algıları Arasındaki İlişki, *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)* 10(1), 213-227.
- Çağ, P. & Yıldırım, İ. (2013). Evlilik Doyumunu Yordayan İlişkisel ve Kişisel Değişkenler, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (39), 13-23.
- Çelik, M. (2006). Evlilik Doyumu Ölçeği Geliştirme Çalışması; Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Adana.
- Demirel, F., Üner, A. & Kırımı, E. 2001. Van ili kırsalındaki annelerin çocuk beslenmesindeki alışkanlıkları ve uygulamaları, *Van Tıp Dergisi*, 8 (1), 18-22.
- Deniz, M. E., Dilmaç, B. & Arıca, O. T. (2009). Engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin durumluk-sürekli kaygı ve yaşam doyumlarının incelenmesi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 6:1, 953-968 <http://www.insanbilimleri.com>. Erişim tarihi:18.01.2017.
- Diener, E., Emmons, R. L. & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale, *J Pers Assess*, 49, 71-75.
- Erdwins, C. J., Buffardi, L. C., Casper, W. J. & O'brien, A. S. (2001). The Relationship of Women's Role Strain to Social Support, Role satisfaction, and Self-Efficacy, *Family Relations*, 50(3), 230-238.
- Greenberger, E. & Goldberg, W. A. (1989). Work, parenting and the socialization of children, *Developmental Psychology*, 25, 22-35.
- Güven, N. (2005). İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalar ve Evlilikte Problem Çözme Becerilerinin Evlilik Doyumu ile İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara.
- Hess, C. R. Teti, D. M. & Hussey-Gardner, B. (2004). Self-efficacy and parenting of high-risk infants: The moderating role of parent knowledge of infant development, *Applied Developmental Psychology*, 25, 423-437.

- Holloway, S., Suzuki, S., Yamamoto, Y. & Behrens, K. Y. (2005). Parenting self-efficacy among Japanese mothers, *Journal of Comparative Family Studies*, 36 (1), 61.
- Izzo, C. Weiss, L. Shanahan, T. & Rodriguez-Brown, F. (2000). Parental self-efficacy and social support as predictors of parenting practices and children's socioemotional adjustment in Mexican immigrant families, *Journal of Prevention and Intervention in the Community*, 20 (1-2), 197-213.
- Jackson, A. P. & Huang, C. C. (2000). Parenting stress and behavior among single mothers of preschoolers: The mediating role of self-efficacy, *Journal of Social Service Research*, 26(4), 29-42.
- Johnston, C. & Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18(2), 167-175.
- Jones, T. L. & Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review, *Clinical Psychology Review*, 25 (3), 341-363.
- Karasar, N. (2002). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, İ. (2003). Evlilik Uyumu ile Çocuklardaki Davranış Problemleri Arasındaki İlişkide Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Rolü; Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kessler, H. & Yalom I. (2006). *Evlilik Terapisi*, (Y. Özkardeşler Şallı Çev.) Prestij Yayınları.
- Lerner, J. V. & Galambos, N. L. (1985). Maternal role satisfaction, mother-child interaction, child temperament: A process model, *Developmental Psychology*, 21, 1157- 1164.
- Mcginn, L., Cukor, D. & Sanderson, W. C. (2005). The relationships between parenting style, cognitive style, and anxiety and depression: Does increased early adversity influence symptom severity through the mediating role cognitive style?, *Cognitive Therapy and Research*, 29, 219-242.
- Macphee, D., Benson, J. B. & Bullock, D. (1986). *Influences on maternal self-perceptions*, Paper presented at the Fifth Biennial International Conference on Infant Studies in Los Angeles, Los Angeles.
- Markus, H. (1983). "Self-knowledge: An expended view", *Journal of Personality*, 51, 543-565.

- Mash, E. J., Johnston, C. & Kovitz, K. (1983). A comparison of the motherchild interaction of physically abused and non-abused children during play and task situation, *Journal of Clinical Child Psychology*, 12, 337–346.
- Meyers, S. A. & Landsberger, S. A. (2002). Direct and Indirect Pathways Between Adult Attachment Style and Marital Satisfaction, *Personal Relationships*, 9 (2), 159-172.
- Montigny, F. & Lacharité, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis, nursing theory and concept development or analysis, *Journal of Advanced Nursing*, 49 (4), 387-396.
- Mouton, P. Y. & Tuma, J. M. (1988). Stress, locus of control and role satisfaction, in clinic and control mothers, *Journal of Clinical Child Psychology*, 17, 217-224.
- Öktem, Ö. (1981). Anksiyetenin Öğrenmeye ve Hafızaya Etkisi, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İstanbul.
- Öner, N. & Le Compte, A. (1983). *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*, No: 333. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Özbeklik, S. (2006). Women's Marital Quality and Mothering Quality: Determinants and Interrelations; Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul.
- Öztürk, M. & Giren, S. (2015). Annelerin Ebeveynlik Algıları ile Çocuklarının Problemleri Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 477-503.
- Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L. & Crouter, A. C. (2000). "Work and family in the 1990s", *Journal of Marriage and the Family*, 62, 981-998.
- Rak, C. & Patterson, L. (1996). Promoting Resilience in at-Risk Children, *Journal of Counseling and Development*, 74(4), 368-373.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. & Yaşa, S. (2008). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Çocukların Annelerinin Ebeveynliğe Yönelik Tutumları, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 413-428.
- Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P. & Jennifer Bernard, J. (2008). The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back, *International Journal of Behavioral Medicine*, 15, 194–200.

- Sokolski, D. M. & Hendrick, S. S. (1999). Marital satisfaction. *American Journal of Family Therapy*, 26(1), 39-49.
- Şener, Ş. & Karacan, E. (1999). *Anne-bebek-çocuk etkileşiminde olumlu ve olumsuz özellikler. Ben Hasta Değilim Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarının Psikososyal Yönü.* (Ed: Aysel Ekşi), İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Teti, D. M. & Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: the meditational role of maternal self-efficacy, *Child Development*, 62, 918- 929.
- Tezer, E. (1996). Evlilik İlişkisinden Sağlanan Doyum: Evlilik Yasamı Ölçeği, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (7), 1-7.
- Troutman, B., Moran, T. E., Arndt, S., Johnson, R. F. & Chmielewski, M. (2012). Development of parenting self-efficacy in mothers of infants with high negative emotionality, *Infant Mental Health Journal*, 33 (1), 45-54.
- Ulusavaş, M. (1988). Bursa İli Resmi Kreşlerinde Okulöncesi Çağda Çocuğu Olan Ana-Babaların Öğrenme Gereksinimleri İle Ana-Babalık Yeterlilikleri Arasındaki İlgıye Dayalı Bir Ana-Baba Eğitimi Program Önerisi; Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Uzday, İ. T. (2002). Anksiyetenin nörobiyolojisi, *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 5 (1), 5-13.
- Üncü, S. (2007). Duygusal Zeka ve Evlilik Doyumu, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Varlık-Özsoy, E. (2015). Bağlanma, Anksiyete ve Bilgi İşleme; Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Weaver, C. M., Shaw, D. S., Dishion, T. J. & Wilson, M. N. (2008). Parenting self-efficacy and problem behavior in children at high risk for early conduct problems: The mediating role of maternal depression, *Infant Behavior and Development*, 31(4), 594-605.
- Yaşar, F. (2009). İlköğretime Devam Eden Öğrencilerin Anne-Çocuk İlişkisini Kabul ve Reddedici Algılama Düzeyinin Annenin Evlilik Doyumu ve Evlilik Uyumu Düzeyiyle İlişkisi; Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Yılmaz, A. (2001). Çocukların algıladığı anne baba arasındaki uyum, anne baba tutumu ve benlik algısı arasındaki ilişkiler, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 8(2), 85- 86.

- Young, J. E., Klosko, J. S. & Weishaar, M. E. (2003). *Şema Terapi* (T. V. Soylu Çev.)
Ankara: Litera yayınevi. (Orijinal çalışma 2009 yılında yayımlanmıştır.)
- Yücel, E. O. (2003). Tekvandocuların Durumluk Kaygı ve Sürekli Kaygı Düzeyleri ve
Müsabaka Başarılarına Etkisi. Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

EKLER**EK A. Sosyodemografik Bilgi Formu**

1. Doğum tarihinizi gün/ay/yıl olarak giriniz.....
2. Kaç kardeşsiniz? (siz dahil).....
3. Kaçınıcı çocuksunuz? .....
4. Anneniz siz çocukken;

Çalışıyordu

Ev Hanımıydı

5. Eğitim durumunuz;

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Lisans Üstü

6. Mesleğiniz;.....
7. Çalıştığınız saatler;.....
8. Medeni haliniz;

Evli

Boşanmış

Dul

Birden fazla çocuk sahibi iseniz herhangi bir çocuğunuz için;

9. Çocuklarınızın yaş grubunu belirtiniz.

10 yaşından küçük veya 10 yaşında

10 yaşından büyük

10. Çocuklarınıza 0-3 yaş arasında kim baktı?.....

EK B. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA)

Aşağıdaki ifadeler sizin kendinizi nasıl bir ebeveyn olarak gördüğünüz, ebeveynlik hakkındaki görüşleriniz ve ebeveynliği nasıl gerçekleştirdiğiniz ile ilgilidir. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Lütfen her bir ifade için dört kutucuktan yalnız birini işaretleyin. Sizi en iyi tanımlayanı işaretleyin. İşaretsiz ifade takımı bırakmayınız.

Bana göre gerçekten doğru		Bana göre kısmen doğru		Bana göre kısmen doğru		Bana göre gerçekten doğru	
		1. Bazı ebeveynler nasıl iyi ebeveyn olunacağı konusunda çok fazla okur	Öte yandan	bazı ebeveynler ise ebeveynlikle ilgili okumaya pek zaman harcamaz			
		2. Bazı ebeveynlerin çocuk yetiştirmenin doğru ve yanlış şekilleri konusunda net fikirleri vardır	Öte yandan	bazı ebeveynlerin ise kendi çocuklarını yetiştirme hakkında şüpheleri vardır.			
		3. Bazı ebeveynler çocukları olduğundan beri arkadaşlarını yeterince göremediğini düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise eski arkadaşlarını önceki kadar sık görüyor ya da yeni arkadaşlar edinmiştir.			
		4. Bazı ebeveynler sıklıkla keşke çocuk yapmasaydım der	Öte yandan	bazı ebeveynler ise çocuk sahibi olmaktan nadiren pişmanlık duyar.			
		5. Bazı ebeveynler, ebeveyn olma hakkında öğrenilebilecek herşeyi öğrenmek ister	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, ebeveyn olma hakkında ihtiyaçları olan herşeyi bildiğini düşünür.			
		6. Bazı ebeveynler, genellikle çocuklarının ne istediklerini veya neye ihtiyacı olduğunu anlayamaz	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını ya da isteklerini anlamak konusunda kendilerini yetenekli hissederler.			
		7. Bazı insanlar, çocukları için çok fazla fedakarlık yaptığını ve artık bu aşırı fedakarlıkların sona ermesi gerektiğini düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler için ise, çocuk yetiştirmede yapılan fedakarlıktan çok, kazanılacak ödül vardır.			
		8. Ebeveyn oldukları için, bazı yetişkinler tahmin ettiklerinden daha memnundur	Öte yandan	bazı yetişkinler için ise, ebeveyn olmak onların bekledikleri kadar memnun edici değildir.			
		9. Bazı ebeveynler, nasıl ebeveynlik yapmak gerektiği konusunda fazla düşünmez, sadece yapar	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, nasıl ebeveynlik yapılacağı konusunda ellerinden geldiği kadar fazla şey öğrenmeye çalışır.			

		10. Bazı ebeveynler, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılarken iyi bir iş yaptığını düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, çocuklarının ihtiyaçlarını ne kadar iyi karşıladıkları konusunda şüphe duyar.		
		11. Bazı ebeveynler, çocuk sahibi olmanın hoşlarına giden şeyleri yapmaya daha az zaman ayırma anlamına geldiğini düşündüklerinden dolayı rahatsızlık duyar	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, kendilerine ayıracak daha az zaman kalmasını umursamaz.		
		12. Bazı yetişkinler, geçmişe dönmek mümkün olsa tekrar çocuk sahibi olmak konusunda tereddüt eder	Öte yandan	bazı yetişkinler ise, seçenek sunulduğunda çocuk sahibi olmak için tereddüt etmez.		
		13. Bazı ebeveynler, en son çocuk yetiştirme öneri ve metodlarını izlemenin zorunluluk olduğunu düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, daha ziyade mevcut bilgileri ile çocukların günlük ihtiyaçlarını karşılar.		
		14. Bazı ebeveynler nasıl bir ebeveyn oldukları konusunda sıklıkla kaygılanır	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, ebeveynlik yetenekleri konusunda kendilerinden emindir.		
		15. Bazı anne ve babalar için evlilik bağı çocuk sahibi olduktan sonra da önceki kadar güçlüdür	Öte yandan	bazı anne ve babalar için ise, iyi bir ebeveyn olmak, karı/koca olmaktan önce gelir.		
		16. Bazı ebeveynler için çocuklar çoğunlukla sıkıntı kaynağıdır	Öte yandan	bazı ebeveynler için ise, kendi çocukları hayatlarındaki temel eğlence kaynağıdır.		
		17. Bazı ebeveynler, ebeveynlik rolü hakkında kaygılıdır: bu konuda çok fazla düşünür veya endişelenir	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, ebeveyn olmak hakkında kendilerini fazla yıpratmaz, bunu doğal bulur.		
		18. Bazı anne ve babalar, yeterince etkili ebeveyn olmadıklarını düşünür	Öte yandan	bazı anne ve babalar ise, kendilerini ebeveyn olarak oldukça yeterli bulur.		
		19. Bazı ebeveynler için çocuk sahibi olmak eskiden yapmaktan hoşlandıkları şeyleri yapamamak anlamına gelir	Öte yandan	bazı ebeveynler için ise, çocuk sahibi olmak yaşam tarzlarını çok fazla değiştirmez.		
		20. Ebeveyn olmak bazı yetişkinler için tatmin edici bir deneyimdir	Öte yandan	bazı yetişkinler için ise, ebeveyn olmak tamamiyle tatmin edici değildir.		
		21. Bazı anne ve babalar, kendilerinin ebeveyn olmaya uygun olduklarından emin değildir	Öte yandan	bazı ebeveynlere ise, ebeveyn olmak kolay ve doğal gelir.		
		22. Bazı ebeveynler, çocuk sahibi olduktan sonra hayatlarının kısıtlanmış ve sınırlanmış olduğunu düşünür	Öte yandan	bazı ebeveynler ise, sadece çocukları olduğu için yapmaktan hoşlandıkları şeylerden vazgeçmez.		

EK C. Sürekli Kaygı Ölçeği

STAI FORM TX-2

Aşağıda kişilerin kendilerine ait duygularını anlatmada kullandıkları bir takım ifadeler verilmiştir. Her ifadeyi okuyun, sonra da o anda nasıl hissettiğinizi ifadelerin sağ tarafındaki parantezlerden uygun olanını işaretlemek suretiyle belirtin. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Herhangi bir ifadenin üzerinde fazla zaman sarfetmeksizin anında nasıl hissettiğinizi gösteren cevabı işaretleyin.

	Hemen hemen hiçbir zaman	Bazen	Çok zaman	Hemen her zaman
1. Genellikle keyfim yerindedir	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Genellikle çabuk yorulurum	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Genellikle kolay ağlarım	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Başkaları kadar mutlu olmak isterim	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Çabuk karar veremediğim için fırsatları kaçıırım	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Kendimi dinlenmiş hissediyorum	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Genellikle sakin, kendine hakim ve soğukkanlıyım	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Güçlüklerin yenemeyeceğim kadar biriktiğini hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Önemsiz şeyler hakkında endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Genellikle mutluyum	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Her şeyi ciddiye alır ve endişelenirim	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Genellikle kendime güvenim yoktur	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Genellikle kendimi emniyette hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Sıkıntılı ve güç durumlarla karşılaşmaktan kaçınırım	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Genellikle kendimi hüzünlü hissedirim	(1)	(2)	(3)	(4)
16. Genellikle hayatımdan memnunum	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Olur olmaz düşünceler beni rahatsız eder	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Hayal kırıklıklarını öylesine ciddiye alırım ki hiç unutamam	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Akli başında ve kararlı bir insanım	(1)	(2)	(3)	(4)
20. Son zamanlarda kafama takılan konular beni tedirgin ediyor	(1)	(2)	(3)	(4)

EK D. Evlilik Yaşamı Ölçeği

Aşağıda evlilik yaşamına ilişkin 10 cümle bulunmaktadır. Bu cümlelerden her birinin yanında da “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum”, “kesinlikle katılıyorum” seçenekleri yer almaktadır. Her cümleyi dikkatle okuyunuz ve sizin evlilik yaşamınıza uygun seçeneğe çarpı (×) koyarak işaretleyiniz. Sizden isminizi yazmanızı istenmemektedir. Sonuçlar yalnız araştırma amacıyla kullanılacak ve kesinlikle gizli tutulacaktır. İhtenlikle verdiğiniz inandığımız cevaplarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Evlilikten beklediklerimin çoğu gerçekleşti.	1	2	3	4	5
2. Evliliğimizdeki engellerin asılmaz olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
3. Evliliğimizi çok anlamlı buluyorum.	1	2	3	4	5
4. Evliliğimizde giderek eksilen heyecan beni rahatsız ediyor.	1	2	3	4	5
5. Evliliğimiz zaman zaman bana yük gibi geliyor.	1	2	3	4	5
6. Huzurlu bir ev yaşamım var.	1	2	3	4	5
7. Evliliğimiz her geçen gün daha iyiye doğru gitti.	1	2	3	4	5
8. Bizim ilişkimiz ideal bir karı-koca ilişkisidir.	1	2	3	4	5
9. Esim benim için aynı zamanda iyi bir arkadaşır.	1	2	3	4	5
10. Baş başa kaldığımız zaman benim canım hiç sıkılmaz.	1	2	3	4	5

Ek E. Aydınlatılmış Gönüllü Onam Formu

T.C. Çağ Üniversitesi

Sosyal Bilimler araştırmaları Etik Kurulu

Bu araştırmanın amacı annelerin evlilik yaşamının, sürekli kaygı durumlarının ve bazı sosyodemografik faktörlerin annelerin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile ilişkisinin incelenmesidir. Anketler ortalama 15 dakikanızı alacaktır. Araştırma, özel bir ilkokul ve özel bir ortaokul velilerine uygulanmaktadır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Bu çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen bütün soruları eksiksiz kimsenin baskısı ve telkini altında olmadan size en uygun cevapları içtenlikle vererek cevaplamanızdır. Sistemdeki soruları doldurup anketin sonundaki “gönder” butonuna bastığınız takdirde, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgilerin dışında daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya burcusaygidemir@gmail.com e-posta adresi ve (0530 2070755) numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Araştırmacının

Adı-Soyadı: Burcu Saygıdeğer Demir

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı Soyadı : Burcu SAYGIDEĞER DEMİR
Doğum Tarihi : 15.07.1982
Doğum Yeri : ADANA
Medeni Durum : Evli
E-mail : burcusaygidemir@gmail.com
Telefon : 530 2070755

Eğitim Durumu:

Doktora : Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kimya Anabilim Dalı (2013)
Yüksek Lisans : Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kimya Anabilim Dalı (2005)
Formasyon :Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kimya Alan Öğretmenliği (2005)
Lisans :Çukurova Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Kimya Bölümü (2003)
Yüksek Lisans :Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı (2017)

İş Deneyimi:

2009-2016 yılları arasında Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Kimya Bölümünde Öğretim Görevlisi olarak görev yaptı.